

1. tétel: Gazdaságpolitikai ideológiák, elméletek, és irányzatok, az állami szerepvállalás tartalma a globalizált világban, a monetáris és fiskális politika módosulásai.

1. GAZDASÁGPOLITIKA FOGALMI MEGKÖZELÍTÉSE

A. Gazdaságpolitika:

- **Az állam nézeteit, elhatározásait, rendszeres döntéseit, cselekedeteit jelenti, amelyeket az állam társadalmi-politikai céljainak megvalósítása érdekében a gazdaság befolyásolására alkalmaz.** A gazdaságpolitika kormányzati szintű kategória, és mint ilyen, egy ország egészére vonatkozó gazdasági jellegű célok és eszközök összességét tartalmazza. A gazdaságpolitika elsősorban és csaknem kizárólagosan makroszintű közgazdasági kategória, s mint ilyen, az állami szerepvállalást testesíti meg. A gazdaságpolitika nem kizárólag a közgazdasági racionalitásból kiinduló stratégia, nem követi feltétlenül a gazdaság és társadalom immanens céljait, hanem a politikai taktikák által erősen befolyásolt. A gazdasági és a politikai célszerűség szembe kerülhet egymással.

B. Makrogazdasági politika (macroeconomic policy):

- Meghatározott célok és eszközök együttese
- Magában foglalja a kormánynak a gazdaság egészére vonatkozó céljait és azt az irányítási és ellenőrzési eszköztárat is, amelyekkel a célokat képes megvalósítani
- Célja:
  - a teljes vagy csaknem teljes foglalkoztatottság
  - az infláció szigorú keretek között tartása
  - a gazdasági növekedés
  - az ország fizetési mérlegének kiegyensúlyozottsága
- Legfontosabb eszközei:

A **fiskális politika** (fiscal policy) a gazdaság szereplőinek (aktorainak) magatartására, gazdasági aktivitására a kormányzati kiadások és az adózás irányításán keresztül kíván hatni a kinyilvánított célok elérése érdekében, kulcsszerepe az anticiklikusságban rejlik. Hatására egy-egy üzleti cikluson belül mind a túlfűtöttség, mind a depresszió ellensúlyozható. A fiskális politikán alapuló megközelítést az 1980-as években felváltotta a monetáris politika.

A **monetáris politika** (monetary policy) a gazdaság szereplőinek (aktorainak) magatartására, gazdasági aktivitására a pénzkínálat és/vagy a kamatláb szabályozásán keresztül kíván hatni a kinyilvánított célok elérése érdekében; kamatszabályozáson alapuló hatásmechanizmussal próbálja befolyásolni a gazdaság szereplőinek magatartását. Szerepe a kilencvenes évek közepe felé haladva megkérdőjeleződik, ám új, egyértelmű paradigma még nem kristályosodik ki. A monetáris politika alkalmazásánál alapvető fontosságú, hogy sem a kamatszabályozás, sem a kibocsátott pénz mennyiségének szabályozása nem lehet sikeres a másik tényezőre gyakorolt hatás számbavétele nélkül.

2. GAZDASÁGPOLITIKÁT MEGKÉRDŐJELEZŐ NÉZETEKRŐL

- **alternatív közgazdaságtan** haszontalannak tartja a gazdaságpolitikát, az egész hagyományos közgazdaságtant támadja. Az alternatívok szerint semmi sem úgy működik a gazdaságban, ahogy azt a hagyományos makroökonomia összekeveri a célt az eszközzel, gazdasági tevékenység célja ugyanis az emberi jólét növelése, nem pedig a gazdaság növekedése.

Véleményük szerint a gazdasági fejlődés kritériumai:

- az emberi szükségletek növekvő mértékű kielégítése – a munkaalkalmak egyenlő elosztása
- nagyobb gazdasági függetlenség biztosítása helyi, területi és regionális szinten
- a természeti környezet helyreállítása

- **racionális várakozások** iskolájának képviselői a gazdaságpolitika hatástalanságát hirdetik. Azt állítják, hogy a rugalmas árak, bérek és a racionális várakozások világában az előre látott kormányzati döntések semmiféle hatást nem gyakorolnak a kibocsátásra (hatástalan). Ha pedig váratlan, akkor nagy valószínűséggel destabilizáló hatást vált ki anélkül, hogy csillapítaná a konjunktúraciklusok kilengéseit.

- **Stiegler** szerint gazdaságpolitikára szükség van, de fontos, hogy kellő tudományos megalapozottsággal és a keretek pontos kijelölésével fogjunk csak gazdaságpolitikai tevékenységhez (állam és imádság).

- **monetaristák (Friedman)** szerint az állami gazdaságpolitikára csak igen szűk körben van szükség és ott is nagyon szigorú korlátokat kell érvényesíteni.

- a kormányzati kiadások valamennyi tételét költség–haszon elemzéssel kell megállapítani és e mértéktől nem szabad eltérni az üzleti tevékenység ciklikussága esetén sem
- a kormányzati kiadások adott szintjéhez kell hozzáigazítani az adóhányadot, amit ezután rögzíteni kell
- a pénzkínálat növekedését évről évre adott százalékban kell megszabni, függetlenül attól, hogy milyen mértékben ingadozik az üzleti helyzet

3. A GAZDASÁGPOLITIKA FUNKCIÓI

1. **Adam Smith** szerint:

- társadalom védelme külső támadásokkal szemben,
- annak megakadályozása, hogy a társadalom tagjai között igazságtalanságot jelentő, illetve elnyomási viszonyok alakuljanak ki,
- olyan kiadások eszközlése, valamint olyan intézmények létrehozása, amelyek a társadalom többségének érdekeit szolgálják (közjavak létrehozása); ez a pont váltja ki a legtöbb vitát

2. Napjaink gazdaságpolitikai kulcsproblémái

- a gazdasági növekedés,
- a foglalkoztatottság minél magasabb szintje,
- a valuta értékállóságának biztosítása,
- a fizetési mérleg kiegyensúlyozott voltára való törekvés
- a jövedelmi aránytalanságok korlátok között tartása

3. **Samuelson és Nordhaus** 4 gazdaságpolitikai funkciót különböztetnek meg:

- a jogi keretek biztosítása
- makroökonómiai stabilizációs politika meghatározása
- az erőforrások elosztásának a gazdaságossági hatékonyság fokozását célzó befolyásolása
- a jövedelmelosztást befolyásoló programok kidolgozása

4. **90-es években a gazdaságpolitika 5 funkciója:**

- a jogi és a társadalmi keretek biztosítása, intézményi háttér biztosítása
- a verseny fenntartása, a modern piacgazdaság kulcseleme a verseny
- a jövedelmek újraelosztás (redisztribúció), kulcskérdései a hatékonyság és méltányosság
- az erőforrások átcsoportosítása (erőforrás-allokáció), a piaci erőforrás-allokáció nem biztos, hogy optimális
- stabilizáció, rövidtávon a konjunktúra-szabályzás (eszközei: monetáris és költségvetési politika), hosszútávon pedig a gazdasági növekedés (súlyos gazdasági problémák jelentkezésekor: stabilizációs gazdaságpolitika)

vita: az utolsó három mértékéről (az adott ország gazdaságpolitikáját a belső és a külső meghatározottságok (determinációk) befolyásolják).

5. piaci hibák (market failures), kormányzati hibák (government failures)

Stiglitz szerint a kormányzati hibákokai:

- sok állami, bonyolult akció, következményei nehezen láthatók
- a kormányzatnak csak korlátozott ellenőrzési lehetőségei vannak döntéseinek konzekvenciáit illetően
- azok, akik a törvényhozásban ülnek, a program alkalmazását illetően csak kevés kontrollal bírnak
- a politikusok és azok, akik a köz szolgálatában állnak sokszor speciális érdekcsoportok hasznára cselekednek.

4. GAZDASÁGPOLITIKA, PÉNZÜGYPOLITIKA

A pénzügypolitika a gazdaságpolitika céljaiból származtatható döntési, intézkedési és cselekvési rendszer, amely a kormányzati szándékoknak megfelelően motiválja, ill. határozza meg a pénzkapcsolatokat és a pénzmozgásokat. A pénzügypolitika részeként definiálható a költségvetési, adó-, pénz-, hitel-, deviza-, vám-, kamat- és árfolyam-politika.

A társadalmi és a jogi keretek biztosítása, a verseny fenntartása majdnem tisztán gazdaságpolitikai feladat. A jövedelmek újraelosztásánál (redisztribúciója) és a különböző tőkeforrások, tőkeelemek áramoltatásánál (allokációja) a gazdaságpolitikát kifejező pénzügypolitika dominál. A stabilizációs funkciónál a gazdaságpolitika és a pénzügypolitika kb. egyenlő súlyú.

A pénzügypolitika fő megjelenési formája a modern gazdaságokban a fiskális politika és a monetáris politika. A pénzügy politikában általában keverednek a monetáris és a fiskális politika elemei.

5. GAZDASÁGPOLITIKAI IDEOLÓGIÁK

Nem mindegy, milyen ideológiájú kormányzat állítja össze és valósítja meg a kormányzati programot. Minél szűkebb egy gazdaságpolitika mozgástere, annál inkább elhalványulnak az ideológiai háttér által determinált különbségek. A megválasztott kormányok a globalizáció erőterében egyre nagyobb gazdaságpolitikai determinációval találják magukat szemben; a magatartás formál egyre inkább érvényüket veszti.

		szocialista	konzervatív	liberális
Növekedés		domináns	jelentős	jelentős
A döntések telepítésének szintje	Individuális	másodrangú	jelentős	domináns
	domináns	domináns	elutasított	elutasított
Teljes foglalkoztatottság		domináns	jelentős	másodrangú
Árszínvonal stabilitása		másodrangú	domináns	domináns
Fizetési mérleg egyensúlya		másodrangú	jelentős	jelentős
Az elosztás szempontjai	Az esélyek legyenek egyenlők	domináns	másodlagos	domináns
	Egyenlősdi	domináns	másodlagos	elutasított

5. GAZDASÁGPOLITIKAI ISKOLÁK

- a. Monetarista
b. Keynesista

Monetarista gazdaságpolitika	Keynesista gazdaságpolitika
A gazdaság teljesítménye a termelési lehetőségek felső határához igazodik	Erre nincs garancia
Aktív gazdasági szerepe nincs az államnak	Állam aktív gazdasági szerepe
A gazdaság önműködő automatizmusai a teljes foglalkoztatottság felé visznek.	Ezt tagadja.
Munkanélküliség esetén a bérek hajlamosak esni	A bérek lefele merevek – állami beavatkozás kell
Elutasítja az aktív állami kamatpolitikát és a beavatkozást az árfolyamokba	Aktív kamatpolitika, de nem aktív árfolyam-politika (szilárd árfolyamok biztosítása)
Az árfolyam alakulásába nem kell beavatkozni.	Az állam aktív szerepe nem terjedhet ki az árfolyam-politikára. Szilárd árfolyamot kell biztosítani.
A gazdaság dinamizálásában gyenge	Konjunktúrális válságkezelésben kezelésben kiváló, de érzéketlen a makrogazdasági indikátorok mozgásávk kapcsolatban.
A gazdaság keresleti oldalára összpontosítanak.	

c. **Kínálatorientált:** a beruházások ösztönzését helyezi előtérbe. Alappillérei a megtakarításokat ösztönző adócsökkentések, a beruházásokat ösztönző adókedvezmények és az intenzív piaci dereguláció. Képes a gazdaság dinamizálására, amikor a keresletösztönő és a monetarista válságkezelés kudarcot vallott. Részt képezi még:

- Szubvenciók (támogatások) leépítése
- Privatizáció
- Munkaerőpiac rugalmasságának növelése
- Foglalkoztatás növelését szem előtt tartó bér- és jövedelempolitika
- Marginális személyi jövedelemadó-kulcsok csökkentése
- Állami és társadalombiztosítási költségvetés konszolidációja

6. GAZDASÁGPOLITIKAI IRÁNYZATOK:

a. Jóléti állam

A jóléti állam felfogásának kulcsfontosságú pontja, hogy az állam, vállalt gazdasági szerepének betöltése során hozzájárul a jólét növeléséhez. Itt az állami szerepvállalás markánsan a kormányzati gazdaságpolitikában jelenik meg. A gazdaságpolitika funkciói közül a redisztribúciós és az allokációs funkciók tartalma és szerepe jelentős. A kormányzat és a vállalkozások partneri kapcsolatra törekednek. A piacsabályozás ott működik hatékonyan, ahol a vállalkozó állam a gazdasági aktorok profitérdekeltségének figyelembevételével alakítja a gazdasági és a pénzügyi szabályozás kereteit.

Jellemző példa: SVÉDORSZÁG

b. Neoliberalizmus

A gazdasági tevékenység összehangolására legmegfelelőbb eszközként a piacot és a versenyt tekinti. Az állam szerepét rendkívül korlátozza, csak olyan kormányzati tevékenységet tart legitimnek, amelyet a piac nem tud ellátni. Központjában a vállalkozók és a beruházók állnak. Kínálati gazdaságtan elvén alapul: minimális állami beavatkozás mellett a vállalkozások képesek nemcsak a termelésről, beruházásokról és az innovációról, hanem a szükséges kereslet megteremtéséről is gondoskodni.

ANGLIA, a 80-as években

c. Ordoliberalizmus

a szociális piacgazdaság elméleti előkészítője, Az állam szerepét a piaci intézményi keretfeltételeinek megteremtésére és stabilitásuk biztosítására, valamint a piaci mechanizmusok működése során fellépő negatív hatások semlegesítésére kívánták korlátozni. Gazdasági hatalom koncentrációja elleni fellépés, erős piaci verseny, szociális igazságtétel. Nem tartották szükségesnek a rászorultságtól független szociális juttatások rendszerét.

d. Szociális piacgazdaság

- alkotmányos elvek (verseny erősítése, stabil árak és a pénz értékállósága, magántulajdon preferálása, gazdaságpolitika stabilitása és kontinuitása)
- szabályozási elvek (monopóliumok elleni küzdelem, a piacon kialakult jövedelemarányok korrekciója és redisztribúciója)
- állam magatartásának elvei (érdekcsoportok befolyásának korlátozása)

Gazdaságpolitikai aspektusok:

A különböző gazdaságpolitikák megkülönböztethetők a mögöttük kirajzolódó gazdaságfilozófiai aspektusok alapján is. **Két megközelítés** létezik:

1. Egy-egy ország gazdaságpolitikájában megfigyelhető mennyire támaszkodik az **egyensúlyi**, a **koordinációs** és a **szabadpiaci elv** valamelyikére, vagy azok valamilyen kombinációjára. **USA:** egyensúly, szabadpiac. **Németország:** egyensúly, koordináció. **Japán:** koordináció, szabadpiac.
  - az **egyensúlyi elv** a markorgazdasági indikátorok szigorú keretek között tartását tartja a legfontosabbnak
  - a **koordinációs elv** részben a kormány és a business, részben a gazdaság szereplői közötti szabályozott viszonyok gazdaságpolitikai szerepét hangsúlyozza
  - a **szabadpiaci elv** a vállalkozások centrális szerepére épít, a verseny maximalizálásából indul ki.
2. A másik tipológia fő ismérvei a **demokrácia**, **szolidaritás** és a **növekedés**. Mindhárom ismérv egyensúlya még megoldatlan feladat. Az **ázsiai kapitalizmus** a gazdasági növekedést és a társadalmi szolidaritást preferálja. Az **angolszász modell** a gazdasági növekedésre és a demokráciára koncentrálnak. A **rajnai modell** a szolidaritásra és a demokráciára összpontosít.

7. GAZDASÁGPOLITIKA KERETEINEK ALAPVONÁSAI

A **leíró gazdaságpolitikai** (pozitív gazdaságpolitikai) elmélet leírja a gazdaság szereplőit, intézményeket, szól ezek cselekedeteiről, összefoglalja eredményeiket, lehetőségeiket, valamint megmagyarázza a döntéseket és azok következményeit.

A **normatív gazdaságpolitikai** elmélet a gazdaságvezetés számára szolgáló tanácsadás; a mi van? kérdésen túl a mi legyen? kérdéshez is ad muníciót.

Szabályozási szempontból beszélhetünk rendszerszabályozásról és folyamatszabályozásról.

A **rendszerszabályozás** az alapértékek, gazdasági célok megvalósítását elősegítő döntési, motivációs és információs intézmények létrehozását, ható- és hatáskörének kijelölését jelenti.

A **folyamatszabályozási politika** azokat a szabályozási módokat és döntési lehetőségeket fogalmazza meg, amelyek az adott rendszeren belül meghatározzák a gazdasági folyamatok céljait és elősegítik azok megvalósítását. A folyamatszabályozási politikához elsősorban mennyiségi jellegű döntések kapcsolódnak.

7. VÁLSÁGKEZELÉS ÉS STABILIZÁCIÓ

A **stabilizációs funkció** olyan kormányzati tevékenységet jelent, amely a monetáris és fiskális politika eszközeinek kombinált alkalmazásával biztosítja, hogy a gazdaság működésének kiegyensúlyozott szintje fennmaradjon. A stabilizációra csak azért van szükség, mert az üzleti életben természetes és megszokott a szinte menetrend szerinti ingadozás. Ekkor a kormánzatnak, mint a gazdaságpolitika letéteményesének arra kell törekednie, hogy ellensúlyozza, kisimítsa az üzleti hullámokat. A keynesi tanok szerint aktív kormányzati politikára van szükség, míg a monetaristák az ilyen beavatkozásokat igyekeznek a végsőkig elkerülni.

Erős konjunktúra (boom) esetén nő a foglalkoztatottság, nőhetnek a bérek, emelkedik a nemzeti jövedelem.

Depresszió idején nő a munkanélküliség, a bérek alig emelkednek.

A kormány feladata, hogy a kilengéseket, fluktuációkat csillapítsa, kiegyenlítse. A kormány azonban nem képes a bonyolult intézményi és magatartási viszonyok dzsungelében még a lehető legjobb felkészültsége esetén sem tökéletes beavatkozásra. Tulajdonképpen két problémával szembesülünk:

- Hogyan határozható meg az ösztönzés és a visszafogás (abszolút) nagysága?
- Hogyan határozható meg az ösztönzés és a visszafogás pontos időzítése?

A stabilizációs gazdaságpolitika két csoportba sorolható:

- az **ortodox gazdaságpolitika** a kereslet visszafogására irányuló intézkedésekkel próbálja megfékezni az inflációt. Ha infláció oka a túlzott belföldi felhasználás, akkor a legfontosabb makrováltozókat kell korlátozni, ezért szigorú keresletszabályozásra van szükség. Gradualista megközelítés, azaz **fokozatos, lépésenkénti stabilizáció**.
- a **heterodox stabilizációs gazdaságpolitika** az inflációs várakozások letörését helyezi a középpontba. Amikor tehát a tartósan magas infláció fennmaradásában az inflációs várakozások játsszák a főszerepet, akkor mesterségesen el kell szakítani a múlt és a jelen inflációját. Ilyenkor egy nagy (cold turkey, **sokkterápiára**) vagy több, szintén drasztikus lépésre (big bang) kerül sor, amelyben legtöbbször az árak és a bérek ideiglenes befagyasztása történik. A programok átfogó jellegűek, törekvés az infláció drasztikus csökkentésére, különböző politikák összehangolt működése, főként az árfolyam- és bérpolitika dezinflációs elképzelésekkel való szinkronba hozása. A sokkterápia nem más, mint a deflációs politika egy rendkívül kemény változata.

Az ortodox és heterodox gazdaságpolitikák hangsúlyozzák az ún. **nominális fixpont** (árfolyam, nominálbér stb.) jelentőségét. Ez egy stabil vonatkoztatási pont a súlyosan inflációs környezetben, amihez a különböző számszerűsíthető paramétereket viszonyítják.

A stabilizációs gazdaságpolitikák a korábbi gazdaságpolitikák kudarcának beismeréseként születnek. Fontos, hogy a kormányzat a külső és a belső bizalmat helyreállítsa. Ennek érdekében a programok deklaratív jellegűek és rövid lejáratra szólnak. A programok alapvetően inflációellenesek. Az állami szektor szükségszerűen visszaszorul, a külgazdasági politika nyitottabb lesz. A pénzügypolitika a monetáris politika felé tolódik el. A válságkezelés legfontosabb eleme, hogy ismerjük fel és késedelem nélkül nézzünk szembe a válsággal.

A sikeres stabilizációs gazdaságpolitikák tapasztalatai a következők:

- ✓ Gyors, határozott kormányzati szintű beavatkozást tételez fel.
- ✓ Határozott, átfogó gazdaságpolitikára és ütemtervre van szükség.
- ✓ A finomszabályozást a belső ok-okozati kapcsolatok feltárásának kell segíteniük.
- ✓ A programok nem nélkülözhetik a felelős ígéretekkel alátámasztott deklaratív és demonstratív elemeket.
- ✓ Fontos a külföld bizalmának és segítségének elnyerése.
- ✓ A programokon csak alapos ok esetén, konszenzus alapján érdemes változtatni.
- ✓ A stabilizáció során szem előtt kell tartani a strukturális alkalmazkodás követelményeit.

Válságkezelés

Gazdasági rendszerváltás során a demokratikus választott kormány feladata az átmenet vezénylése, ami annál inkább jelent egyértelműen stabilizációt, minél rosszabbak a kiinduló feltételek = **válságkezelés**. A válságkezelésnél ismerjük a tüneteket, bizonyos ismereteink vannak a lehetséges gyógyszerekről, de lehetőségeink korlátozottak. Hosszú időhorizonton időtálló, végleges megoldás nem ismeretes. Sikeres esetben tartós enyhülést, javulást érünk el, de azonos, vagy hasonló problémával újból és újból szembekerülhetünk. Válságkezelés két módon lehet sikeres:

- a válságok **megelőzésében vagy korai jeleinek felismerésében** és az arra való **gyors reagálásban** rejlenek
- teljes **ellehetetlenülés előtt** rendkívül **határozott cselekvési politikával** kell megpróbálni úrrá lenni a válságon.

A válságmenedzsment (crisis management) speciális esete a **turnaround management** (zavarelhárító menedzsment). Ennek feladata a fennmaradás és a túlélés esélyeinek érvényesítése. Aktív reagálást jelent még az ún. preaktív szakaszban is. A legfontosabb cél a zavarmegelőzés és a zavarelhárítás.

A kormányzati gazdaságpolitika az **aktív válságmenedzsment** szakaszának az első felében folyamodhat **kampány** vagy **puccs** eszközhöz (nem demokratikus társadalmakban honos). A gazdasági és társadalmi problémák súlyosbodásakor (második felében) **stabilizációs gazdaságpolitikák** alkalmazására kerülne sor.

A **puccs** a hatalom önkényen alapuló informális döntés-előkészítési és végrehajtási módszer, utasításokban megfogalmazott eszközcsoport amelyet éles konfliktushelyzetben, alkalomszerűen, az államigazgatási bürokrácia kikerülésével alkalmaznak, bizalmas, titkos küldetésű, független szakértőkből és politikusokból álló stáb dolgoz ki és a megbízó kormányzati szervek léptetnek életbe.

A **kampány** konfliktushelyzetben alkalmazott olyan eszköztár, amelyet szinte a közvélemény előtt dolgoznak ki, ajánlások formájában egy-egy gazdaságpolitikai probléma megoldás érdekében.

2. tétel: Globalizáció versus nemzeti gazdaságpolitikák. (Definíciók, ideológiák, értékek, externáliák)

1. GLOBALIZÁCIÓ

Olyan, alapvetően hatalmi-gazdasági természetű folyamat, melynek során a világgazdaság legerősebbé váló szereplői a legjelentősebb nemzetközi intézményeken keresztül az adott és az általuk is formált jogi keretek között, saját érdekeik alapján egységesítik, és általános érvényűvé teszik a gazdasági és a politikai játékszabályokat. A globalizáció hatásai az emberi lét valamennyi fontosabb létszférájára kiterjednek, gyökeresen felforgatva az életmódról, szokásokról, tudásról és viselkedésről korábban kialakított képet.

2. GAZDASÁGI GLOBALIZÁCIÓ

A multinacionális és transznacionális vállalatok, a kereskedelmi láncok, valamint pénzügyi befektetők ott működnek, ahol a termelési (működési) költségek – különös tekintettel az élőmunka költségeire - és az adók a legalacsonyabbak. Feltétel, hogy a befektetésre kész szabad pénztöke áramlása előtt különösebb akadály ne legyen, és a termékek, szolgáltatások gyakorlatilag mindenütt szabadon eladhatók legyenek. A globalizáció zászlóshajóinak elemi érdeke, hogy a tőkeáramlás útjából valamennyi akadály elháruljon.

- Protekciónizmus vs. nyitott gazdaság
- Nagybefektetők és az országok szabályai
- Befogadó ország és az integráció (adóverseny)
- Nemzeti kormányok és az üzleti élet kapcsolata (fejlettség függvénye)

3. GLOBALIZÁCIÓ TOTALITÁSÁNAK 4 ISMÉRVE

1. A világ **egyközpontúvá** lett. Az USA hegemon szerepe a világpolitikában
2. Az **információs társadalom** robbanásszerűen terjedő vívmányai **kommunikációs forradalommal** járnak együtt.
3. Óriási, **befektetésre váró pénztöke** létezik, a világon 3 tőzsdei nap forgalma eléri az éves világexport értékét.
4. **Az ország kategória**, mint a világ berendezkedésének és működésének jellemzésére használt ismérv, egyre inkább **jelentéktelenebbé válik**.

4. GLOBALIZÁCIÓVAL KAPCSOLATOS NÉZETEK

- A **mainstream képviselői**, a nemzetközi pénzügyi szervezetek teljes egészében pozitív folyamatnak tekintik a globalizációt. Elismerik bizonyos feszültségek keletkezését, de ezeket nem tekintik közgazdaságtani kérdésnek. Washingtoni konszenzus: azt ajánlják a fejlődő és a közepesen fejlett országoknak, hogy egészséges, egyensúlyozó, a makrogazdasági paraméterek szigorú egyensúlyára törekvő gazdaságpolitikát folytassanak, tág teret adva a külföldi tőke beáramlásának (minél nyitottabb egy ország, annál nagyobb az esélye rövid idő alatt bejutni a fejlett államok táborába).
- **Dahrendorf** szerint pozitív és negatív hatások egyaránt jelentkeznek.
Előnyök: a divatos szükségletek (pl. mobiltelefon) hihetetlen gyorsasággal ki lehet elégíteni; fajlagos költségek csökkennek.
Hátrányok: a regionális különbségek erősödnek; a társadalmi rétegek közötti határok megmerevednek; a világban csökken a szolidaritás; lokális ellenállásba erősödése.
- **D. C. Korten** egyértelműen elutasítja a globalizációt.
- A világ már nem piacgazdaság, a piaci versenyszabályokat a legerősebbek alakítják
- Hedge-fundok (spekulatív befektetői alapok) irányítják gyakorlatilag a gazdasági és a nem gazdasági világot is
- A verseny kíméletlen a nagyok között, nincs esélye a kisebb szereplőknek
- A pénz absztrakt kategóriává válik, az értéktőzsdén zajló folyamatok egyre kevésbé adnak adekvát jelzéseket a reálgazdaságnak, a befektetések időtávja irreálisan lerövidül
- Az igazi tulajdonosok nem ismertek és nem kontrollálhatók, ez ellentmond a demokráciának

5. NEMZETI GAZDASÁGPOLITIKÁK FELADATA A GLOBALIZÁCIÓ IDEJÉN

- „egészséges” gazdaságpolitika kialakítása és folytatása, a támadhatósági pontok minimalizálása (Egészséges / egyensúlyórző = a növekedés motorja az export és a beruházás; a termelékenység növekedési üteme nem lehet kisebb a reálbér növekedésénél; az államháztartási hiánynak a GDP-hez viszonyított aránya nem lehet nagyobb a növekedési ütemnél)
- az ország gazdaságának optimális elhelyezése a radikálisan átalakuló termelési és szolgáltatási mezőkben, a technológiai és innovációs erőterben, a globális piacok keretein belül
- olyan szektorok, profilok, kutatások piackonform menedzselése, támogatása amelyek a világ élvonalát jelentik vagy jelenthetik.

A globalizációs folyamatok következményeként hiába csonkul az egyes nemzeti gazdaságpolitikák jelentősége, ezzel párhuzamosan egyértelműen nő a különböző országok gazdaságpolitikai értelemben vett felelőssége. A globalizációnak országonként, régióinként, integrációként és egyénekenként is vannak nyertesei és vesztesei.

6. GLOBALIZÁCIÓ – ÁLLAM - GAZDASÁGPOLITIKA

Az elmúlt fél évszázadban, amikor a mainstream dominálta a közgazdasági gondolkodást, a világ valamennyi országát összesítve a kormányzati kiadások/GDP arány egyre kisebb mértékben, de nőtt.

A kormányzati kiadások legfontosabb elemei:

- a) közösségi fogyasztás
- b) kormányzati beruházások
- c) transzferek és támogatások
- d) kamatkiadások (államadósság)

a.), c.), d.) nőtt, b.) csökkent

Az állam gazdaságpolitikai eszköztára:

Makrogazdasági eszközök	Mikrogazdasági eszközök	Társadalompolitikai eszközök
-monetáris politika -költségvetési politika -árfolyampolitika	-versenypolitika -iparpolitika -kereskedelempolitika -foglalkoztatási politika	-oktatáspolitiká -lakáspolitiká -egészségügy- és nyugdíj politika

Tendenciák: makrogazdasági eszközök: szűkülés
társadalompolitikai eszközök: negligálás
mikrogazdasági eszközök: csonkulás, összemosódás

Konkrét mikrogazdasági eszközök: támogatások, szubvenciók
kereskedelempolitikai megfontolások
stratégiai politika (integráció)

Összefoglalva:

- Történelmileg visszatekintve a mai legfejlettebb országok egyike sem a mai gazdaságpolitikai arzenállal került a legjobbak közé
- A mai helyzethez viszonyítva a már korábban élre kerülő országok szuverenitása az integrációs és globalizációs folyamatok nagyságrendekkel kisebb hatásai miatt lényegesen nagyobb volt
- A nemzetközi tőzsde hatásai egy-egy ország szintjét értelmezve elhanyagolhatóak

7. AZ ÁLLAMI SZEREP A POSZTSZOCIALISTA ORSZÁGOKBAN

A korábbi szocialista országok átmenete a következő feladatokat jelentette:

- **társadalmi formációváltás**
- **gazdasági rendszerváltás**
- **stabilizáció**
- **gazdasági és társadalmi modernizáció**

Az átmenet gazdaságpolitikai feladatai:

- **makroökonómiai stabilizáció (stabilization)**
- **piacosítás (marketization)**
  - liberalizáció
  - privatizáció
  - piaci intézményrendszer infrastruktúrájának kiépítése
- **külföldi (nyugati) kormányzati szintű segítő közreműködés megszerzése**

Az átmenet országai a szociális piacgazdaság kiépítése mellett tették le a voksot.

A 90-es években megfogalmazódott az a kívánság, hogy az EU tagállamai legyenek.

A gazdaság berendezkedésének, működésének oldaláról 2 nyugati mintájú vezérelv:

1. A gazdaságban inkább a decentralizáció, mint a centralizáció, inkább a dereguláció, mint a reguláció lenyomatai legyenek az erősebbek
2. A makrogazdasági paraméterek (infláció, államháztartási hiány/GDP; fizetési mérleg; adósságállomány/GDP) viszonylagos egyensúlyt jelezenek

A 90-es évek főbb gazdasági és gazdaságpolitikai történései a közép-kelet európai országokra vonatkozóan:

1. A fejlett nyugat és a transzformációs országok közötti fejlettségbeli rés nem csökkent
2. Az egyes országok a transzformáció során erőteljesen polarizálódtak
3. Az évezred végre stabilan kialakult az átmenti országoknak az EU csatlakozásra leginkább esélyes csoportja (pl. Magyarország, Lengyelország, Csehország)
4. Kialakult azon országok köre, amely a hosszabb, de még belátható távon esélyes államokat öleli át. (pl. Románia, Bulgária)

Az átmenet nagy kérdése volt: milyen legyen az állam szerepe a piacgazdaság feltételei között?

A reális szélsőértékek (**Sárközy**):

1. Félállami, félpiaaci modell

- centralizált, erős, szinte az egész társadalmat átfogó állam
- politikai állam, ahol a politika dominálja a gazdaságot
- tulajdonos-feltulajdonos állam; a gazdaság jelentős részében az állam közhatalmi és tulajdonosi működésének egysége fennmarad
- a civil szféra az államhoz kötődik, függ az államtól

2. Valódi piacgazdaság (autonóm gazdaság és társadalom) modell

- decentralizált, olcsó állam; az állam a hattósági feladatokon túl szolgáltató közigazgatást valósít meg és biztosítja a gazdaság infrastruktúráját
- szakértő kormányzás; a politika csekély szerepet játszik a társadalom életében
- modern piacgazdaság; a magántulajdon dominál
- az államtól független civil társadalom

A két modell egyes elemei elegyíthetők nincs tiszta modell.

3. tétel A világ vezető országai és a globalizáció. (Németország, Japán, USA, az elmúlt másfél évtized a gazdaságpolitika szemszögéből, pozitívumok és negatívumok, azonosságok, és különbségek.)

Németország a globalizáció mellett egy másik nagy horderejű folyamatot is átélt a német állam újraegyesítését.

A német gazdaság és társadalom legsúlyosabb problémájának a jóléti állam válságát tekintik – az állam redisztribúciós szerepe túlságosan nagy, ezért a jóléti rendszerek a gazdaság általános fejlettségétől és a konjunktúrától is függetlenül ellehetetlenülnek, mert ha vállalásaikat teljesítik, akkor az egész nemzetgazdaságot jellemző makrogazdasági paraméterek, elsősorban a makrogazdaság indikátorai elfogadhatatlan mértékben romlanak.

Németország esete is bizonyítja, hogy igen tőkeerős cégek nem jelentéktelen része profiljának egy részét vagy az egészét munkaerőköltség és adóztatási indítatásból más országokba telepíti. Ez csökkenti az adóbevételeket, növeli a munkanélküliséget. Mindkettő a jóléti állam terheit növeli

1998-1999-ben a költségvetési hiány csökkentésére irányuló stabilizációs csomagot vezettek be. 2002 újabb költségvetési csomag.

2003 reménytelennek tűnő erőfeszítések a nagy elosztórendszerek korszerűsítésére.

A németek képtelenek tartani az EU Stabilitási és Növekedési Paktumában foglaltakat, az államháztartási hiány/GDP értéke rendre meghaladja a 3 %-ot.

Japán az ázsiai térség vitathatatlanul legerősebb országa. A világ élvonalát kívánta utolérni, és amikor ez sikerült jó ideig nem volt új célja.

A globalizáció és a buborékgazdaság kipukkadása merőben új helyzetet teremtett. Az egész 90-es évtized hihetetlenül nagy állami dózisos adagolásával telt el a gazdaság újraélesztése és élénkítése érdekében. Az összeomlott ingatlanpiac és a tömeges tőzsdei bukások sokkolták a japán lakosságok és elképesztően alacsony kamatok mellett is egyre nő a megtakarítások szintje és a fogyasztás stagnál. Ezen időszak alatt a bankok, az állam és az állami bürokrácia szövevényes összefonódása kifelé rendíthetetlen egységet demonstráló szerepe töredezni kezdett. A kereszttulajdonlás nem volt tovább tartható, a bankok konszolidációja is elengedhetetlenné vált.

A globalizáció eseményeit elemezve a japán vezetők és tudósok egy része új víziók, jövőképet akart alkotni. Egyfajta kísérlet volt ez a globalizációtól való izolálódásra, ami nem volt és nem is lehetett sikeres.

A kilencvenes években elkezdődött egy fúziós vonulat, amely során a japán cégek elsősorban amerikai versenytársakkal kötöttek házasságokat, és így hoztak létre új cégeket. A japán pályakezdők multinacionális cégeknél kezdik pályafutásaikat. A korábbiakkal ellentétben a munkaszerződések nem egy életre szólnak. Japán minden bizonnyal egyre inkább alkalmazkodni kényszerül a globalizációhoz.

USA: A globalizáció totálissá válásával az USA gazdasága bámulatos szárnyalásba kezdett. Az USA egyközpontúvá vált világ vezető ereje lett. Magas növekedési ráta, rendkívül alacsony infláció, továbbá csökkenő munkanélküliség jellemezte 2001-ig.

Az új növekedés legfőbb hordozói az információtechnológiai kiadások. 1999-ben az USA a GDP 4,5%-át költötte információtechnológiai kiadásokra, míg Németország alig több mint 2%-ot, Japán pedig éppen 2%-ot áldozott ilyen célokra.

Az USA egyelőre azért maradhatott szuverén ország, mert az egyközpontú világnak éppen ő a világ gazdasági, katonai, politikai éllovasa, ráadásul képes összegyűjteni a legtehetségesebb tudósokat és innovátorokat a világ minden tájáról.

Az előrehozott fogyasztások, a mega- és gigafúziók, a monopolhelyzetek kezelése nagy kihívás. A kilencvenes években az USA módosítani kényszerült a szabad kereskedelemről vallott nézeteit, és helyette egyre inkább fair kereskedelemről beszélnek. Az USA elképzeléseivel ellentétes országokat kereskedelmi szankciókkal sújtanak.

Az új évezred az USA számára rendkívüli fejleményekkel kezdődött. A terrortámadást követő időszak gazdaságpolitikája a belgazdaság erősítésére és a konjunktúra élénkítésre

koncentrál. A hazai gazdaság protekcionizmust idéző védelmére is rákényszerülő USA nagyon alacsony kamatszint és fokozódó költségvetési deficit mellett várta és várja az új fellendülést, amelynek első érdemi jelei 2003 végén mutatkoznak.

Ma a triád vezető országaiban nincs konjunktúra. USA-ban a kérészéletű „Új Gazdaságnak” vége, már nem lehet magas növekedési rátáról, rendkívül alacsony inflációról, csökkenő munkanélküliségről beszélni és az erőteljes élénkülés kezdete is kitolódott. Japán már több mint egy évtizede stagnál, állandósul a defláció. Németországban a növekedési ráta nagyon alacsony, magas az adószint, jelentős cégbirodalmak máshova települnek, ami adóbevétel kiesést jelent, így adócsökkentés lehetősége is csökken.

Multi- és transznacionális cégek, kereskedőláncok, óriási tőkeerővel bíró befektetési alapok nagyon jelentős befolyást gyakorolnak az egyes országok gazdaságpolitikájára. Ezek az alakulatok a nem gazdasági szférában is hallatlan lobbierővel rendelkeznek. A gazdaságban a legszembetűnőbb hatásuk, a verseny hagyományos formáinak szétzilálása, új "formáinak" megteremtése. M. Friedman a verseny szabadságát úgy értelmezte, hogy nem lehet azt a szereplőt kiszorítani a piacról, aki olcsóbban tud produkálni. L. Erhard szerint is a gazdasági haladás fő motorja verseny. A versenyt gazdagítják a piacra belépők, mert konkurenciát teremtenek, ezért a gazdaságpolitikának mindent meg kell teremteni a verseny szabadságáért. A kereskedőláncok megfelelnek a friedmani erhardi kritériumoknak, ugyanakkor képesek alacsonyabb tőkével rendelkező piaci szereplőket kiszorítani, mert mögöttük erős finanszírozási háttér áll. A kevésbé tőkeerős cégek hamar tönkre is mennek.

4. tétel: Az Európai Unió ma. (Filozófia, célok, eszközök, struktúrák, problémák bővítés előtt és után, egyenlőség versus „egyenlőbbség”, az új tagok rajtja)

1. INTEGRÁCIÓELMÉLETEK, INTEGRÁCIÓS FORMÁK, ELŐNYÖK ÉS HÁTRÁNYOK

Az integráció legáltalánosabb megfogalmazásban egyesülési folyamat, részeknek egészévé való összeolvadása.

Az **európai integrációs folyamat** több síkon párhuzamosan zajlik.

Megfigyelhetők **harmonizációs** folyamatok, melyek révén a tagországok folyamatosan összehangolják, közösségi szintre emelik, esetleg új célkitűzésekkel gazdagítják gazdaságpolitikájuk egyes részeit (pl. regionális politika). Emellett a különböző kihívásoknak való megfelelés érdekében számos, korábban közösségi szintre emelt terület **reformjára** is szükség van (pl. közös agrárpolitika). Eközben az Uniónak eleget kell tennie a folyamatos **bővülés**ből, új országok csatlakozásából fakadó feladatoknak is.

Az integrációs folyamat előrehaladtával megállapíthatók a következő **tendenciák**:

1. Az integrációnak van egy **intenzív** és egy **extenzív vetülete**: a tagállamok közötti együttműködés egyre szorosabbá válik és közben egyre nő az Unió mérete.
2. Ezen folyamatok következtében az **országok politikai, gazdasági szuverenitása csökken**.
3. Az integráció a legtöbb helyen **reziduális alapon határozta meg a közösségi szintű feladatokat**. A nemzeti politikák összehangolása mellett maradt némi mozgástere a tagállamoknak. Ma már azonban több, korábban a nemzeti gazdaságpolitikákban is fontos szerepet betöltő terület teljes egészében átkerült a közösségi irányítás alá.

Az **uniós gazdaságpolitika területei** két csoportba oszthatók:

1. A nemzeti szinten is jelentkező **feladatok egy részét az Unió látja el**
2. A csatlakozás után **közösségi szinten új feladatok keletkeznek**, melyekben a **tagországoknak részt kell vállalni**.

Különböző **elméleti iskolák** léteznek, amelyek más-más szemszögből vizsgálják az integrációt:

- A **liberális és neoliberalis iskola** az egyesülést olyan folyamatnak tekinti, amelyben a legnagyobb jelentősége az áruk és tényezők szabad áramlásának, a kiegyenlítődéssnek, az egyesülésnek van
- A **munkamegosztás-elméletek** a magas fokú, szervezett kooperációra, a hatékony munka-megosztásra helyezik a hangsúlyt
- A **konfliktuselméleti iskola** szerint az integráció jelentősége a hatékony konfliktuskezelésben keresendő
- A **dirigisták** az állami szerep hangsúlyozásával az integráció folyamatát az optimális gazdaságpolitika kialakításának eszközeként definiálják
- A **funkcionalisták** a célok és funkciók hatékonyabb megvalósításának lehetőségét látják benne

Integrációs formák jól tükrözik az integráció fejlődésének belső logikáját:

1. **Preferenciális vámövezet**: kereskedelmi kedvezmények a tagok között(vámok, kvóták; ez még nem integráció)
2. **Szabadkereskedelmi terület**: jelentősebb kereskedelmi kedvezmények, kereskedelem liberalizált, harmadik országgal autonóm kereskedelem (pl.: EFTA)
3. **Vámunió**: a fentiekén túl harmadik országgal szemben is egységes kereskedelempolitika; közös vámok, közös külkereskedelem politika
4. **Közös piac, Egységes piac**: termelési tényezők áramlásának liberalizálása, egységesített szabványok, intézményi eljárások
5. **Gazdasági unió**: gazdaságpolitikák teljes integrációja, monetáris unió közös pénzzel
6. **Politikai unió**: a gazdasági szférán kívüli területek bevonása az integrációba (közös kormányzás, bírászkodás, hadügy)

Az európai integráció valahol az egységes piac és a gazdasági unió között van félúton.

A sikeres integrációs törekvéseket általában a gazdasági, politikai racionalitás hívja életre.

Vámunió eredményessége az alábbi két hatás eredőjétől függ:

1. **Kereskedelemteremtés:** A vám és nem vámjellegű akadályok lebontásakor az olcsóbb külföldi termékek akadálytalanul juthatnak be a piacra (kereskedelemteremtés). Pozitív, mert a termelési viszonyok úgy rendeződnek át, hogy a termékek azon a helyen készülnek, ahol azt a leghatékonyabban állítják elő.
2. **Kereskedelemeltérítés:** Ha két ország vámunióra lép, akkor az eddig drágább exportot nem terheli többé vám: a kevésbé hatékony partner nyeri a versenyt (ez a vámunió költsége)

További előnyök: hatékonyságnövekedés, méretgazdaságosság kihasználása, erőteljesebb verseny, kutatási és fejlesztési kényszer, makroszinten erőteljesebb növekedés, foglalkoztatás növekedése, pozitív jóléti hatások, antiinflációs hatás

Hátrányok: külső egyensúlyi problémák főképp gyengébb versenyképességű országok esetében

2. AZ EURÓPAI UNIÓ INTÉZMÉNYRENDSZERE

Az Európai Unió csak az integrációs szinten meglévő feladatokkal foglalkozik. Az intézményi szerkezet **alapelve** az, hogy a tagállami érdeket megjelenítő **tanács** mellett létezik egy nemzetek feletti **bizottság** is. Emellett működik egy **parlamenti szerv**, amely azonban funkcióiban jelentősen eltér a nemzeti parlamentektől.

- **Európai Tanács** évente formálisan kétszer ülésezik, tagjai a tagországok állam- és kormányfői. Az Unió legfontosabb döntéshozó szerve, ahol csak teljes egyetértés esetén születik döntés. Székhelye: Brüsszel
- **Miniszterek Tanácsa / Európai Unió Tanácsa** jogilag a Közösség döntéshozó szerve, némely esetben végrehajtó hatalommal is felruházva; tagjai többnyire a tagországok külügyminiszterei illetve szakminiszterek. A Miniszterek Tanácsa által tárgyalt problémákat többnyire a Bizottság terjeszti elő, de az előkészítő munkában részt vesz a Coreper (Állandó Képviselők bizottsága) is. A végleges döntés előtt a Minisztertanács a Parlamenttel is konzultál. A döntéshozatalnál a legtöbb kérdésben egyszerű vagy minősített szótöbbség dönt úgy, hogy az egyes országoknak eltérő szavazati súlya van. A Tanács összes döntése csak akkor lép életbe, ha a tagországok parlamentjei elfogadják. A Tanács elnöki teendőit a tagállamok féléveként váltva látják el. Székhelye: Brüsszel
- **Európai Bizottság** a Miniszterek Tanácsa által tárgyalt problémák előterjesztője, tagjai a közösség alkalmazottai; a delegáló országtól függetlenített tagokból áll (nem vonhatók felelősségre, mert nem képviselik megfelelően országuk érdekeit); minden tagország 1 tagot delegál, akinek megbízatása 5 évre szól. A Bizottságot általában az EU **végrehajtó hatalmaként aposztrofálják**. Székhelye: Brüsszel
- **Európai Parlament** szerepköre egyre bővül. A Parlament pártpolitikai alapon szerveződik, a képviselőtestület közvetlenül választott, mandátuma 5 évre szól. A Parlament létszáma **732 fő**, amelyből **Magyarországot 24 fő** képviseli. A Parlament Brüsszelben ülésezik. A Parlament jogköre erős, mert kétszer is visszautasíthatja a Tanács közös álláspontját. Székhelye: Strasbourg
- **Európai Központi Bank** a gazdasági és monetáris unió jegybankja. Feladata a közös monetáris politika végrehajtása. A szélesebb monetáris politikát az eurózóna nemzeti jegybankjai és az EKB közösen gyakorolja. Székhelye: Strasbourg
- **Európai Közösség Bírósága** az alapszerződések jogvédelmét látja el
- **Európai Számvevőszék** minden olyan közösségi és nemzeti szerv ellenőrzésére jogosult, amely az EU költségvetéséből részesedik. Székhelye: Luxembourg
- **Európai Beruházási Bank** hiteleket nyújt és garanciákat vállal olyan beruházásokért, ami a tagállamok gazdasági közeledését mozdítja elő.

Nehézségek: Az Unió intézményrendszerének reformja az egyik legaktuálisabb kérdés, mivel az egyes intézmények a folyamatos törekvések ellenére még ma sem azt a feladatot töltik be, mint amit kezdetekkor nekik szántak, mivel nem történik meg a hatalmi ágak szétválasztása. Ezt hívják **demokratikus deficitnek**. Az intézményrendszer bővülése során csökkent a

döntéshozatal és a végrehajtás hatékonysága. Az apparátus óriási. Nyelvi problémák miatt sok a tolmács.

3. VERSENYPOLITIKA AZ EURÓPAI UNIÓBAN

Az állami szerepkörrel alkotott vélemény megváltozásával a versenyt egyre inkább a gazdaság elsődleges koordinátorának tekintik. Ezért az EU-ban különös figyelmet fordítanak a versenyjogra, versenyszabályozásra.

A versennyel összefüggő szabályok két csoportba oszthatók: vállalatokra vonatkozó illetve állami szférát kordában tartó szabályok.

- A **vállalatokra vonatkozó főbb versenyszabály** az összehangolt piaci fellépésnek minősített **vertikális és horizontális kartell**. A **domináns piaci helyzettel** való visszaélésnél inkább a hatalommal való visszaélésen van a hangsúly. **Fúziókontroll** esetén jelentős piaci részesedéssel bíró cégek egyesülését akadályozzák meg; verseny eltorzulása.
- Az EU a **tagállamokra is meghatároz versenyszabályokat**. Az állam piacon való jelenlétét alapvetően 3 kategóriába sorolhatjuk: **tulajdonos** (az állam kedvezményeket nyújt saját vállalatának → a hangsúly a **diszkriminációmentességen** van), **megrendelő (közmegrendelések** → kevés külföldi), **támogató** (bizonyos cégeknek, ágazatoknak, iparágaknak szubvenció → jogosulatlan versenyelőny).

Az Unió kifelé protekcionista politikát folytat.

Az állami támogatások mértéke ugyan csökken, de a valós támogatás mértékének megállapítása igen nehéz, ezért a Közösségben a Bizottság ellenőrzi az egyes támogatási rendszerek kompatibilitását és a támogatási mértékeket.

4. STRUKTÚRAPOLITIKA

A gazdaságpolitikai integráció érdekében a struktúrapolitika összehangolása kezdetektől jelen volt a Közösség történetében.

Kezdetben **válságiparágak közösségi szintű támogatása** (pl. acélipar) volt a jellemző, ami azonban nem segítette a struktúraváltást, hanyatló iparágak nem újultak meg és a lemaradás USA és Japánnal szemben nőtt.

A pozitív struktúrapolitikának célja a hatékonyságnövekedés és a modernizáció (1982-től). A közvetlen támogatások mellett a piaci mechanizmusok minél olajozottabb működésének elősegítése.

Közvetlen támogatások: A válságiparágak közösségi szintű támogatása. Az acélipar kiemelt szerepe megszűnt, helyette csúcstechnológiai és K+F-el foglalkozó húzóágazatok preferálása.

A **technológiai rés** problémája az utóbbi időben nem annyira a jelentős fejlődés, sokkal inkább a triád egykori legdinamikusabb tagjának számító Japán elhúzódó recesszió miatt került háttérbe. Mivel a **struktúrapolitika középpontjában** ma már nem az ágazatpolitikák állnak, hanem a **növekedési feltételek javítása**, ezért kiemelt szerepet kap a **közlekedéspolitik**a.

5. REGIONÁLIS POLITIKA

A Közösségi **regionális** politika elvei: **szubszidiaritás** és **decentralizáció**. A **regionális politika** deklarált céljainak megfogalmazása folyamatosan változik.

Ezzel az unió a döntések lehető legalacsonyabb szintre történő telepítését kívánja megvalósítani, ezzel szolgálja a helyi sajátosságok figyelembe vételét és a belső növekedési potenciál erőforrások kiaknázását.

A **támogatások odaítélésekor** alkalmazott gyakorlat az, hogy a támogatásokat koncentráltan de kiegészítő jelleggel, nemzeti erőforrásokat bevonva, programokra kell nyújtani úgy, hogy a felelősség meg legyen osztva a Bizottság, a kormány és a helyi szervek között. Ez a gondolat 4 elv köré összpontosul: **koncentráció, hozzájárulás, programközpontúság, partnerség elve**.

A 2000-2006 költségvetési periódusban a célkitűzések:

1. A legelmaradottabb régiók támogatása
2. A gazdasági, társadalmi átalakulás alatt lévő, strukturális nehézségekkel küzdő régiók támogatása

3. Az oktatás, képzés és foglalkoztatás rendszerének és politikáinak modernizációjának támogatása

A három közül **az első dominanciája a jellemző**, a strukturális alapok forrásainak 70%-a irányul ide.

Az Unió mai regionális politikája különböző alapokon keresztül zajlik. Ezt a tevékenységet a 80-as évek végére sikerült elfogadható módon összehangolni.

- **Európai Szociális Alap:** a munkalehetőségek és a munkaerőpiac mobilitásának növelésére
- **Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap:** célja mezőgazdasági területek felzárkóztatása
- **Európai Regionális Fejlesztési Alap:** feladata a regionális egyenlőtlenségek csökkentése, a régiók fejlődésének és szerkezetátalakításának segítése, a gazdasági és szociális kohézió)
- **Halászati Pénzügyi Orientációs Alap:** 1993 óta segíti elő a strukturális intézkedéseket a halászati szektorban, hozzájárul az ágazat versenyképességének javításához

A fenti ún. strukturális alapokon túl fontos szerepe van még az **Európai Kohéziós Alapnak**, ami kizárólag közlekedési, infrastrukturális fejlesztésekhez nyújt támogatást. Szintén hozzájárul a regionális politika céljaihoz az Európai Beruházási Bank által létrehozott **Európai Beruházási Alap**.

Eredmények: a regionális különbségek leküzdésére tett erőfeszítések folyamatosan nőnek, de az eredmények nem látványosak. Az EU regionális politika évei alatt valamelyest mérséklődött a területek lemaradása, de szembeűnő felzárkózásra csak Írország volt képes, főleg nem közösség központi forrásaiból.

6. AGRÁRPOLITIKA

Az *agrárpolitika* kérdése a kezdetek óta kiemelt jelentőségű a Közösségben, és számos konfliktus forrása. A Római Szerződés célul tűzte ki:

1. termelékenység emelése
2. mezőgazdaságból élő lakosság méltányos jövedelmi és életszínvonalának megteremtése
3. agrárpiacok stabilizálása
4. termelők és fogyasztók védelme a külső hatásoktól
5. élelmiszerellátás biztonságának garantálása
6. világkereskedelemben való fokozott részvétel

A program olyan hatékony lett: a teljes szektor üvegbura alatt; elkerüli a világpiacon hatásokat, a versenyt.

A **közös agrárpolitika (KAP)** alapvetően 3 fő elemből áll:

1. **Az Unióban közös árak vannak** – a garantált árak rendszere a nemzeti támogatási rendszer helyébe lépett; a termelőket manipulált árakon keresztül szubvencionálják; nem megfelelő árszínvonal esetén állami felvásárlásokkal teremtenek pótlólagos piacokat
2. **Védett belső piac** – a mai napig erőteljesen protekcionista kereskedelempolitika; vám és nem vámjellegű akadályok
3. **Exportszubsidiók** – Az unió agresszív külkereskedelempolitikát folytat. Olyan mértékben támogatja az exportot, hogy az Unió termékei a világpiacon is versenyképesek tudnak lenni.

A rendszer tulajdonsága a „túlzott biztonság” (zárt piac, túl magas megállapított árak) és a **drága működtetés** (államok felvásárlási kötelezettsége, felesleges tárolási költség, exporttámogatások). A két tulajdonságból egyenesen következik az a válság, amit az Unió napjainkban átél: **túltermelési és finanszírozási problémák** együttes jelenléte.

A negatív struktúrapolitika eredményeként a szektor modernizációja elmaradt, a támogatások főként a nagytermelők zsebébe vándoroltak. A közös agrárpolitika finanszírozása az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alapon keresztül történik (volt amikor a közösségi költségvetés 3/4 része ide került).

Az Unió számos reformot végrehajtott már a válság megszüntetésére (kezdetben kínálat-visszafogó intézkedések, kvótarendszer, kényszerugaroltatást, később közvetlen támogatások, liberalizációs intézkedések stb.).

6. EU KÖLTSÉGVETÉS

Az EU feladatait közös költségvetésből finanszírozza.

A költségvetés bevételei:

1. A **közösségi feladatok központi finanszírozását** szolgálják
2. A különféle **alapokon keresztül szétosztásra kerülnek a tagállamok között**
3. Az **intézményrendszer működési költségeit** fedezi.

A költségvetés **bevételei** a következők:

1. A harmadik országokból származó import után fizetett **vámbevételek és az agrárbevételek**
2. **Forgalmi adó bevételek** egy része
3. **A GNP forrás**, ami közvetlenül a nemzeti termeléshez köti a befizetés nagyságát. Plafonja az adott ország GDP-jének max. 1,27%-a a 2000-2006-os költségvetési időszakban.
4. Egyéb kisebb tételek, mint **intézményi bevételek, bírságok, illetékek**

7. EGYENLŐSÉG – EGYENLŐBBSÉG, AZ ÚJ TAGOK RAJTJA

Az Európai Közösség már **alakulásakor sem volt egységes** gazdasági fejlettség szempontjából.

Az egy tagországon belüli regionális egyenlőtlenségeken túl nagyságrendbeli eltérések mutatkoznak az uniós államok között is.

Az integrációk alapvető jellemzője az egységesülésre, kiegyenlítődsre való törekvés.

Az Európai Unió meglehetősen elhúzódo csatlakozási folyamatának számos mellékterméke közül a gazdasági nyitásra épülő, már eleve igazodó gazdaságpolitika volt a legszembetűnőbb.

A csatlakozás ideje ugyan lebegtetés tárgya volt, a feltételek azonban jól megbecsülhetők voltak – így **a valós csatlakozási feltételekkel való szembesülés maga volt a sokk**. A várthoz, várhatóhoz képest az új tagok a normatív alapú támogatások ötödével-hatodával számolhatnak.

A gazdaságpolitika egyébként is szűkülő arzenálja könnyen hatástalanná, vagy gyenge hatékonyságúvá válhat még elkötelezett, és akaratát érvényesíteni képes kormányzati erők esetében is.

5. tétel A magyar gazdaságpolitika dilemmáinak rendszerezése (1990-2005) ok-okozati kapcsolatok bemutatásával.

A 90-es évek határmezsgyéjén lezajlott politikai fordulat óta **három** a gazdaságpolitikát alapvetően érintő sokkoló hatású ténytet megfigyelni:

1. **A globalizáció totálissá válása**, ami a nemzeti gazdaságpolitikák értelmezési tartományait és értékészleteit egyaránt szűkíti, ugyanakkor a gazdasági kormányzatok felelősségét növeli.
2. Az Európai Unió meglehetősen elhúzódo csatlakozási folyamatának számos mellékterméke közül a gazdasági nyitásra épülő, már eleve igazodó gazdaságpolitika volt a legszembetűnőbb. A csatlakozás ideje ugyan lebegtetés tárgya volt, a feltételek azonban jól megbecsülhetők voltak – így **a valós csatlakozási feltételekkel való szembesülés maga volt a sokk**. A várthoz, várhatóhoz képest az új tagok a normatív alapú támogatások ötödével-hatodával számolhatnak. A gazdaságpolitika egyébként is szűkülő arzenálja könnyen hatástalanná, vagy gyenge hatékonyságúvá válhat még elkötelezett, és akaratát érvényesíteni képes kormányzati erők esetében is.
3. **Az USA**, mint döntő világhatalmi tényező lényegében nyíltan olyan politikát visz véghez, ami a terrorizmus elleni harc saját maga által értelmezett módjához való viszonyulás alapján csoportosítja és minősíti az egyes országokat, aminek gazdasági implikációi egyértelműek és szignifikánsak.
4. A fentieken túl van egy **negyedik tényező**, aminek hatásvizsgálata szinte teljesen értéktűgű. **A transzformációs országok** döntő többsége gazdaságpolitikájuk kidolgozása és végrehajtása során mindvégig **szoros kapcsolatban** álltak, állnak a kitűntetett **nemzetközi pénzügyi szervezetekkel** (IMF, Világbank). Ez a faktor is csökkenti az adott ország gazdaságpolitikai mozgásterét – viszont egyetlen ország számára sem kötelező a szerződéses kapcsolat ezekkel az intézményekkel.

Kereskedőláncok, transznacionális cégek: a verseny klasszikus formáinak szétzilálása (Friedman: nem lehet azt a szereplőt kiszorítani a piacról, vagy nem beengedni oda, aki ugyanazt a minőséget olcsóbban vagy jobb minőséget azonos áron). Az elvek átalakulnak, formailag minden rendben, nagyobb finanszírozású háttérűek kiszorítják a kisebbet, utána kezdődhet az árkigazítás.

A gazdaságpolitikailag determinált kormányok, régiók, önkormányzatok általuk versenykonformnak mondott kedvezményekkel, támogatásokkal, adókönyvitésekkel „sietnek” a piaci szereplők segítségére. A termékek, szolgáltatások piacra vitelének olyan minőségi többleteit írják elő kötelező jelleggel, amit a piaci szereplők jelentős tartalékokkal nem rendelkező része képtelen teljesíteni.

A nemzeti gazdaságpolitikák 3 fontos feladata:

- Egészséges/egyensúlyozó gazdaságpolitika kialakítása és folytatása, támadhatósági pontok minimalizálása
- Az ország gazdaságának optimális elhelyezése a radikálisan átalakuló termelési és szolgáltatási, technológiai és innovációs erőterben
- Olyan szektorok, profilok, kutatások menedzselése, támogatása, amelyek a világ élvonalát jelentik

A **globalizáció**, vagy a világ erőviszonyai összességükben sokkal **jobban szűkítik a nemzeti gazdaságpolitikák** értelmezési tartományát és értékészletét, mint a belső, **intern tényezők**, mégis **az utóbbiak a veszélyesebbek**, a magasabb **kockázatot** hordozóak.

A 90-es évtized elején párhuzamosan két megoldandó feladat jelentkezett:

A. Piacgazdaság intézményrendszerének minél gyorsabb kiépítése.

- privatizáció;
- teljes körű liberalizáció (árak, bérek, külkereskedelem, tőkeozgás, kamatok, vállaltalapítás);
- a piacgazdaság adekvát szabályrendszerének kiépítése (adóreform, társasági jog, versenyjog);
- pénzügyi fegyelmet és átláthatóságot kikényszerítő szabályok bevezetése és könyörtelen érvényesítése (csődtörvény, tőkemegfelelés, számviteli törvény, költségvetés-jegybank elszámolásai);
- a piacgazdaság szabályrendszerének érvényesítése (Versenyhivatal, ÁPV Rt., APEH, PSZÁF elődei), ellenőrzés és a szabályok korrigálása;
- államon belüli autonómiák és egyben ellensúlyok rendszerének kiépítése (helyi önkormányzatok, TB, jegybanki autonómia);
- állami jövedelemelosztás és újraelosztás mértékének csökkentése

B. Poszt-szocialista térséget sújtó transzformációs válság menedzselése, leküzdése (fenntartható növekedési pályára állás).

Teljesen eltérő jellegű feladatok, az első probléma megoldásához semmilyen gazdaságtörténeti analógia nem létezett.

A szuverén gazdaságpolitika minimumfeltételei:

1. legyen stratégiára alapozott dinamikus jövőképe, legalább középtávra
2. a gazdasági szabályozórendszer időben egymást követő paraméterei legalább trendszerűen feleljenek meg a stratégiában megfogalmazottaknak
3. a jogi- és versenykeretek stabilak, transzparenszek és a gazdasági aktorok által biztonságosan kalkulálhatók legyenek
4. a government-business relációban a járadékvadászó lobbik egyetlen ágazatban, profilban se legyenek meghatározóak
5. szuverenitása biztosítsa, hogy kevés kivételtől eltekintve felül tudjon emelkedni a napi politika kuszaságán.

Az elmúlt évtized gazdaságpolitikájának főbb szakaszai:

- 1990-1992: **eufória megszűnése**, útban válság felé;
- 1992-1995: **transzformációs válság** kirobbanása, válságmenedzselési kísérletek;
- 1995-1996: **stabilizációs program**, fenntartható növekedési pályára lépés;
- 1997-2000: egyensúlyi, exportvezérelt növekedés, elért eredmények **konzolidációja**;
- 2001-2002: váratlanul erős és tartós **világgazdasági dekonjunkció**, fiskális egyensúly megbomlása;
- 2003-: **fiskális egyensúlytalanság** tovább fokozódik, a fiskális és monetáris politika összehangoltsága teljes mértékben megszűnik.

Párhuzamosan zajlott az új intézményrendszer kialakítása:

- **Alapstruktúrák kialakításában** következetes, ez 1996-97-re **befejeződik**.
- Ezt később finomítások, **reformok nem követik** (adórendszer, nyugdíjrendszer).
- **Állam szerepe** újra **növekvőben**, az önkormányzatok függősége a központi költségvetéstől növekedett.

Válságmenedzselés, halogatott alkalmazkodás és intézményépítés

(gazdaságpolitika az átalakulás kezdetétől a stabilizációig)

- **Magántulajdonon és piaci koordináción** alapuló rendszer váltja fel az állami tulajdonon alapuló szocialista gazdasági rendszert.
- Átrendeződnek a korábbi **kapcsolatrendszer**ek, mely a munkamegosztási viszonyok szétzilálódásával kezdődik (Kelet felé: KGST rubelkereskedelem összeomlik, dollárjuk nincs, Nyugat felé: minőségi problémák, illetve az olcsó szovjet nyersanyagbázis megrendült).
- A nyugati **piacok megnyílnak**, a **hazai vállalkozások** nagy része **megrendül** (kapcsolatrendszer átprogramozása nehézkes, tőkehiány).
- Végérvényes vagyonszerzés következik be, a **gazdaság** teljesítménye látványosan **visszaesik**, az állami bevételek csökkennek.
- Az **adómegkerülés** és az **illegális foglalkoztatás** hatványszerűen növekszik.
- **Tervezési hibák** történnek (olykor az előjelet sem találták el – 1991 4% helyett 12%-os visszaesés).
- A súlyos **visszaesést** robbanásszerűen **növekvő munkanélküliség** követi.
- Az 1992-ben már rohamosan **romló államháztartási egyenleg** ellenére **előremenekülő gazdaságélénkítési programok**: a válság súlyosságának felismerését kitolta a késleltetetten jelentkező folyó fizetési mérleg-hiány (1993: 9%) → **ikerdeficit**
- Előjelek: **csődhullám, fizetésképtelenség**, rossz hitelportfólió → bankkonszolidáció (GDP 10%-a!)
- 1993: **lakossági megtakarítások mélyponton, deficit** ugrásszerű növekedése már egy évvel korábban, államadósság növekedése (bankkonszolidáció), külső eladósodás
- 1994: forint 9%-os **nominális leértékelése** (a kereskedelmi partnerek között mutatkozó inflációs különbözethnél nagyobb mértékű, tehát reálleértékelés, de a korábbi felértékelődést nem kompenzálja), **pótköltségvetés** a bevételek növelésére (redisztribúció újabb emelkedése) → megkésett és akkor már **elégtelen korrekciók, elvesztett tőkepiaci bizalom**

Stabilizációs program-puccsszerűen 95-ben

A **gazdaságpolitikát** a kényszerhelyzet mozdította ki a **holtpontról**:

- Fizetésképtelenség veszélye
- IMF készenléti hitelek felfüggesztése

Államháztartás elsődleges kiadásainak aránya a bruttó hazai termékhez viszonyítva 2 év alatt 13 százalékkal csökkent (a 90-es években ez a két év jelentett valódi aránycsökkenést a redisztribúcióban).

A stabilizációs program jellemzői az alábbiak voltak:

- Kiadáscsökkentő és redisztribúció-**visszaszorító jellegű** (de: átmeneti adóemelkedés, vámpótlék).
- **Súlyos társadalmi áldozattal** jár (12%-os reálbércsökkenés: a leértékelés exportösztönző hatásának kibontakoztatása miatt volt erre szükség, hiszen a bérköltségek relatív változatlansága esetén ez pusztán az inflációt növelte volna).
- **Meglepetésinfláció** /Friedman/ (9%-os leértékelés, 8% vámpótlék az importra, TB-terhek emelése, korábban elhalasztott hatósági áremelés → infláció 10%-os megugrása). Az béralku és költségvetési előirányzatokról szóló viták ekkor már lezajlottak.
- Vállalkozások **beruházási célra felhasználható jövedelmei jelentősen nőnek** a program által (társasági adó csökkentése, a beruházások a fogyasztással ellentétben nem estek vissza).
- A **program heterodox**. A fizetési mérleg ugrásszerű javulása recesszió nélkül valósul meg (keresletszűkítés, ideiglenes eszközök használata, új árfolyampálya nominális horgonyként, az ún. csúszó leértékelés)

Eredmények:

- A **fizetési mérleg hiányának** a GDP 4%-át kitevő **csökkenése**.
- Néhány év távlatában a **stabilizációt** a kiadások csökkentésével kívánta megoldani.
- A hatások azonnal jelentkeztek, így a **támogatottság** is meg volt.
- Privatizációs bevételeket az **államadósság törlesztésére** fordítják.

A stabilizáció stabilizálása (1997-2000)

- Az elért **eredmények állandósítása** volt a cél (árfolyam a legkiszámíthatóbb elem).
- Ebben a periódusban a redisztribúció aránya és az átlagos adóterhelés körülbelül megfelel az uniós jellemzőknek.
- A **gazdaság dinamikusan**, évi 4-5%-kal **növekedett**, s a növekedés hajtóereje az export volt (az 1998-as orosz válság kezelése kiadások visszafogásával, GDP arányosan 0,5-07%, illetve hamar magához térő Délkelet-Ázsia).
- A sikeres stabilizáció (azaz 1996) után előtérbe került a **háztartások pénzügyi megtakarításának alakulása** (hosszú távon a beruházások legfontosabb forrása, nagyon alacsony, párhuzamosan viszont a lakossági hitelállomány 1997 után gyorsulva nőtt).
- A **felzárkózáshoz szükséges** 4-5 százalékos átlagos növekedéshez a jelenlegi **akkumuláció nem elégséges**

Összefoglalva:

- A fejlődés evolutívva, a **gazdaságpolitika kiszámíthatóvá vált**.
- Az **árfolyam** változott (csúszott), de ez **kiszámíthatóvá vált**.
- Megvalósult a fokozatos **dezinfláció** is.
- A nyugdíjreformtól eltekintve **elmaradtak az intézményi reformok**.

Új fejlemények (2000-)

- **Beruházási ráta** nemzetközi összehasonlításban szokatlan mértékben, 6 százalékkal **esett 2003-ig**.
- Az **államháztartás hiánya 2001-ben növekedett, 2002-ben ismét kiugróan nagy volt** (9,7%).
- A **bérek** növekedése nemcsak a közszolgáltatásokban, hanem a versenyszférában is meghaladta a termelékenység növekedését, minimálbér duplájára nőtt
- Az ULC 20 százalékkal romlott → **versenyképesség romlik**, export visszaesett, működőtőke-beáramlás drasztikusan csökken, vállalatok kitelepülése felerősödött, az ország eladósodása nőtt.
- **Újra ikerdeficit alakult ki**. A költségvetési keresletgenerálás nem csak a fizetési mérleget rontja, hanem a beruházásokat is kiszorította (6%).

Tanulság: Nincs igazán garancia a kiegyensúlyozott fejlődési pályán maradásra.

A 90-es évek első felét a 80-as évekből „örökölt” stop-go ciklusok továbbélése, és a piacgazdasági intézményrendszer kiépülése jellemzi, miközben kirajzolódnak **az átmenet vesztesei és nyertesei**. Az átalakulás pregnáns jellemzője a **privatizáció, és a külföldi tőkeberuházások térhódítása**. A magyar gazdaságpolitikai vezetés folyamatosan, az ún. Maastricht Konvergencia Kritériumokat tartja szem előtt.

A stabilizációs programnak **két konzekvenciája** is van, amiről nem szoktak írni. **Az egyik**, hogy a program után már nem lehet a régi klisékkel vitatkozni a növekedés vesú egyensúly dilemmájáról. **A másik**, hogy megfeleledkeznek arról, miszerint a stabilizáció szűk hónapjai, évei alatt a közkiadásokban megtakarított pénzügyi erőforrásokat visszaforgatják a gazdaság szférájába, a vállalkozások erősítése, gyarapítása végett, természetesen piackonform módon. Menetközben azonban ez a cél megváltozott és az államadósság csökkentésére lettek felhasználva. **Háttérbe szorult a reálgazdaság erősítése**.

A transzformációs magyar gazdaság számottevő sikereit az exportorientált, multinacionális szektor érte el, míg a honi kis- és középvállalkozások 1995 óta lényegében stagnálnak. A közzgazdasági mainstream szigorú követelményeket támaszt az egyensúlyórző növekedéssel

szemben, ezeket a követelmények, amelyeket a Magyarországon először Bokros Lajos szedett csokorba. A növekedés fő hatóereje az export és/vagy a beruházás, de az államháztartási hiány/GDP arány nem lehet nagyobb, mint a GDP dinamikája, termelékenység növekedése nem lehet kisebb, mint a reálbérek dinamikája. Ezeket az előírásokat az 1998-2000 közötti időszak elégíti ki, amikor a termelékenység gyorsabban nőtt, mint a reálbér. 2003-tól az érdemi gazdaságpolitika helyett a kormányzó elit "politikai gazdasága" érvényesül, ami a mindenkori belpolitikai csatározások intenzitásából fakadóan lényegében permanens kampánypolitikát jelent.

A magyar gazdaságpolitikában **2001 második felétől nem volt és nincs stratégiai gondolkodás**, így a szabályozórendszer, és annak alkotóelemei ki tudják szolgálni az aktuálpolitikát. A jogi keretek fő pillérei kétségtelenül stabilak, de az **üzleti szférát érintő közvetlen szabályok „hatótávja” rendkívül kicsi. A lobbik egyre több ágazatban meghatározó szerepre tesznek szert**, a „kijárások” egyre eredményesebbek. A gazdaságpolitika képtelen felülemelkedni a napi politika eseményein, **a politika sokkal erősebb, mint a gazdaságpolitika.**

Ikerdeficit

Az ikerdeficit egy ország folyó fizetési mérleg hiányának és az államháztartás hiányának egyidejű fellépését jelöli.

$$Y = C + I + G + X - M$$

$$Y_d = C + S = Y - T - R + TR$$

$$T + R - TR = X - M + G - I - S$$

$$(T - G - TR) + (S - I) = X - M - R$$

$$(X - M - R) = (T - G - TR) + (S - I)$$

↓

↓

↓

folyó fizetési
mérleg egyenl.

államházt.
egyenl.

megtak. - beruh.
különbsége

Y = nemzeti jövedelem (GDP)

C = összes fogyasztás (consumption)

I = összes beruházás (investment)

G = kormányzati kiadások (government)

X = export

M = import

S = megtakarítás (saving)

T = adó (tax)

R = átutalások külföldnek

TR = költségvetési tám.

6. tétel Dilemmák az euró hazai bevezetése kapcsán.

Magyarország 2004. május 1.-vel az Európai Unió tagja lett. Az újonnan csatlakozó 10 középkelet európai ország amint teljesítik a **maastrichti konvergencia kritériumokat** be kell lépniük az Európai Monetáris Unióba. Ha nem vezetnek be nemzeti valutájukat az ERM II árfolyam-mechanizmusba máris nem teljesítik az egyik feltételt.

1. EGY MONETÁRIS UNIÓS CSATLAKOZÁS VÁRHATÓ HASZNAI ÉS KÖLTSÉGEI

Az **Optimális Valutaövezetek Elmélete** egy ország monetáris uniós tagsága esetén általában két költség és négy haszontényezőt említ a reálgazdaságot illetően.

A. Reálgazdasági költségek:

1. **Az önálló monetáris politika elvesztése:** amikor egy ország egy monetáris unióhoz csatlakozik, akkor **feladja nemzeti fizető eszközét** és így **szuverén monetáris politikáját is elveszti**. Az önálló monetáris politika elvesztése esetén a **gazdaságpolitikának már nem áll rendelkezésére a konjunktúra szabályozásnál az árfolyam-, a kamat- illetve a pénzkínálati politika.**

A gazdaságpolitika három tradicionális feladata:

1. **infláció leszorítása** → jegybanki kamatláb emelése, pénzkínálat szűkítése, nemzeti valuta árfolyamának növelése (devizapiacra deviza eladás)
2. **konjunktúra szabályozás** → dekonjunktúra esetén kamatláb csökkentés, pénzkínálat növelése, ami elősegíti a hitelkamatlábak mérséklődését, ösztönzi a beruházásokat
3. **külgazdasági egyensúly** → ha a Fizetési Mérleg deficit, külkereskedelmi mérleg hiánya; a monetáris hatóság gyengíti a nemzeti valuta árfolyamot, olcsóbb a hazai termék külföldön

A gazdaságpolitika által felvonultatható arzenál **leszűkül a fiskális politikára**. Ez azonban jóval kevésbé hatékonyan, mint egy gazdaságpolitikai mix keretében.

Amennyiben a közösségi gazdaságpolitika mindig az adott ország gazdasági érdekeinek megfelelő döntéseket hozza, akkor a nemzeti monetáris politika megszűnésének semmilyen gyakorlati következménye nem lesz. Azonban minden monetáris unióban előfordulnak aszimmetrikus külkereskedelmi sokkok, és a gazdasági ciklusok is eltérőek. A közösségi monetáris politika tehát nem tudja egy az egyben helyettesíteni a nemzeti monetáris politikát. **Az önálló monetáris politika hiánya hullámmódozó mértékű, de állandó reálgazdasági költségeket jelent.**

2. **Segniorage bevételek megszűnése**, amiből az államháztartásnak bevétele származik (jegybankpénz teremtés az államháztartásnak nyújtott hitelekkel, a kereskedelmi bankoknak nyújtott refinanszírozási hitelekkel vagy devizavásárlással a devizapiacra) **Ha nincs önálló jegybankpénz teremtési lehetőség, az államháztartás eszik ezen bevételi forrásaitól, de ez belépés évére vonatkozva egyszeri mérsékelő hatást gyakorol a GDP-re.**

B. Reálgazdasági hasznok:

1. **A valutaárfolyamok túlzott volatilitásából fakadó költségek csökkenése**
A totális globalizáció korában tehát egy kis, nyitott gazdaság csatlakozása egy monetáris unióhoz jelentősen csökkentheti azokat a jövőbeni reálgazdasági költségeket, amelyeket a **valutaárfolyamok túlzott kilengései okozhatnak.**
Fertőzéses jellegű valutaválságok alatt azt értjük, amikor egy másik országban kitört válság hatására, az adott ország befektetői megítélése is romlik kockázati szempontból, olyannyira, hogy az végül is a pénz- és tőkepiaci befektetők kimeneküléséhez vezet. Különösen jó példa erre Magyarország esete, amikor 2 milliárd USD ment ki az országból az 1998-as orosz válság idején.

2. Reálkamatok csökkenése

Amikor egy külföldi befektető hazai fizetőeszközben denominált értékpapírt vásárol, a többlet kockázata két tényezőtől tevődik össze: az árfolyamkockázatból (lejáratkor kamat+névértéket át kell váltania euróra → milyen árfolyamon váltja át) és országkockázatból (gazdaság összeomlik, politikai válság, háború).

A külföldi befektetőt kompenzálni kell az árfolyam- és országkockázat mértékével, különben nem itt fektetnek be. Ez a kompenzáció az ún. **kockázati prémium**.

Egy kis, nyitott ország árfolyamkockázata egy monetáris unióba való belépése esetén jelentősen csökkenhet, amennyiben a közös pénz „keményebb” valutának számít, mint a feladott nemzeti valuta. Sőt a tagok egymással szembeni műveleteiben az árfolyamkockázat el is tűnik.

A hitelek reálkamatlába is csökken, ami növeli a beruházásokat. A monetáris uniós tagság igen könnyen vezethet a reálkamatok csökkenése révén a növekedés gyorsulásához.

3. A külkereskedelem bővülése

Ha egy ország olyan monetáris unióba lép be, amelynek legfőbb külkereskedelmi partnerei is tagja, akkor a közös pénz bevezetésével a külkereskedelem „**monetáris költségei**” (amik a partnerek eltérő nemzeti fizetőeszközéből erednek) és „**nem-monetáris költségei**” (határon átvéelő szállítással kapcsolatban felmerülő speciális kiadások: vámok, biztosítások) is jelentősen lecsökkennek, ami a **külkereskedelem bővülését**, és így a **GDP növekedését** ösztönzi.

4. A valuta/devizagazdálkodás kapcsán felmerült tranzakciós költségek csökkenése

Két költség lehet: egyrészt a közvetlen banki átváltási költség, másrészt a vállalaton belüli költség. Ez utóbbi a vállalaton belüli devizagazdálkodásra fordított erőforrások felszabadulását jelentik. Ezek a költségek a GDP-t csak a csatlakozás évében emelik. A monetáris unióba való belépéssel a költségek jelentős részének csökkenése csak egyszeri változást okoz a **megtakarítás** tekintetében, és így **csak rövid távú növekedési többletet** jelent.

2. AZ EMU CSATLAKOZÁS VÁRHATÓ EGYENLEGE

Hazánk esetében a monetáris politika **szuverenitásának elvesztése** feltehetően nem fog különösebb reálgazdasági költségekkel jární, mivel:

- már ma sem mondhatjuk el, hogy teljesen autonóm módon, a világ pénzügyi folyamataival nem törődve dönthetünk monetáris kérdésekben
- napjainkban hazánk gazdasági- és külkereskedelmi integrálódása az Európai Monetáris Unióba igen előrehaladott állapotban van.

Az államháztartásnak a forint kibocsátása révén keletkező **seigniorage bevételei** el fognak tűnni az euró bevezetésével, de az ECB seigniorage bevételeiből az MNB is részesedni fog.

Spekulatív támadásnak, így potenciálisan szélsőséges **árfolyamingadozásnak való kitétség** veszélye eltűnik. Ez EU tagság önmagában még nem jelent ilyen irányú védelmet (Görögország). Az **árfolyamvolatilitás csökkenéséből** származó haszon jelentős lehet hazánk számára – feltörekvő státuszunk potenciálisan kitétebbé tesz bennünket a „fertőzőes” jellegű spekulatív támadásoknak.

A **reálkamatok csökkenése** is bekövetkezne EMU csatlakozásunk esetén, mivel ma a magyar állampapírok elvárt hozamai jelentős árfolyam-kockázati prémiumot tartalmaznak.

A **kereskedelem bővülésével** is számolhatunk, és a **tranzakciós költségek csökkenésétől** is valós hasznokat remélhetünk.

Tehát a GDP gyarapodása várható az euró bevezetésétől. A „rövidtávon” ható tényezők többé-kevésbé ellensúlyozni fogják egymást, azonban a „hosszú távon” hatók esetében kedvező folyamatokkal számolhatunk. **Azaz ha belép Magyarország az EMU-ba, a rákövetkező 15-20 évben a GDP éves növekedési üteme megközelítőleg 0,6 – 0,9 %-kal lesz magasabb annál a rátánál, ami akkor következett volna be, ha megőrizte volna a forintot.**

3. MAGYARORSZÁG EMU-CSATLAKOZÁSÁNAK IDŐPONTJA

Érthető tehát a magyar kormány és az MNB elkötelezettsége az euró mihamarabbi bevezetése mellett. (ez ma nem igaz: 2007. május 20.)

A csatlakozás időpontja a **maastrichti konvergencia-kritériumok** teljesítésének kérdése.

Maasrichti konvergencia-kritériumok:

1. **Árstabilitás:** a konvergencia-jelentésben meghatározott egy éves periódusra az éves, átlagos infláció maximum 1,5 százalékponttal haladhatja meg az ezen a téren legjobban teljesítő három EU tagállam inflációjának számtani átlagát.
2. **Kamatszint:** A konvergencia-jelentésben meghatározott egy éves periódusban a vizsgált ország hosszú távú nominális kamatlába maximum 2 százalékponttal lehet magasabb, mint az ugyanezen időszakban a három legjobban teljesítő EU tagállam hosszú távú nominális kamatlábainak számtani átlaga.
3. **Árfolyamstabilitás:** A konvergencia-jelentést megelőző két évben az ERM II árfolyam-mechanizmusában (célja, hogy szabályozza az euró-zónán kívül maradt uniós országok valutaárfolyam viszonyát) való részvétel, és az árfolyam $\pm 15\%$ -os ingadozási sávon belül tartása különösebb feszültségek nélkül.
4. **Államháztartás hiánya:** Az államháztartás éves hiánya a konvergencia-jelentést megelőző naptári évben nem lehet magasabb a GDP 3%-ánál.
5. **Államadósság:** Az államadósság a konvergencia-jelentést megelőző naptári év végén nem lehet nagyobb a GDP 60%-ánál.

Az Európai központi Bank és az Európai Unió Bizottsága két évente készítik el konvergencia-jelentéseiket.

ERM II árfolyammechanizmus:

A GMU harmadik szakaszában, 1999-ben váltotta fel az ERM I-t. **Célja a GMU-n belüli és GMU-n kívüli EU-s országok viszonyának szabályozása a valutaárfolyamok terén**, tehát csak az Euró-zónán kívül levő uniós országok vehetnek benne részt. A belépés ide nem kötelező, de erősen ajánlott.

Az új mechanizmusban megállapítják a valuták hivatalos euró-árfolyamát és az e körüli ingadozásuk maximális megengedett mértéke $\pm 15\%$ lehet. Az országok viszont kvázi maguk dönthetik el, hogy mennyire használják ki ezt az elvi maximumot, azaz lehetőségük van az ECB-vel konzultálva szűkebb ingadozási sáv megállapítására.

Hazánk ezidáig nem lépett be az ERM II-be (megjegyzés: 2001. májusa óta a forint euró középárfolyama körüli hivatalos ingadozás amúgy is max. $\pm 15\%$, amit az MNB magára nézve kötelezőnek tart. az euró bevezetése a jövőben minden új tagállam számára előírás. Az euró bevezetésének feltétele az ERM II.

4. ÖSSZEFOGLALVA

Egy hiteles, konszolidált gazdaságpolitikával és az EMU csatlakozás piac által is hitelesnek vélt céldátumával a zsebünkben, **az árfolyam-stabilitási és kamatszint feltételt könnyedén teljesíthetnénk**. A magyar gazdaságpolitika azonban az elmúlt 7 évben **hiteltelenné vált** és a monetáris és fiskális politikák koordináltsága is hagy némi kívánni valót maga után.

- Az EMU csatlakozás hiteles céldátuma a **kamat-konvergencia** előtt nyitná meg a kaput, amely biztosítaná a **hosszú lejáratú kamatok fokozatos és megfelelő mértékű közeledését az "euró-zóna"-beliekhez**.

A **kamat-konvergencia jelensége** mögött a pénz- és tőkepiaci spekulánsok állandó haszonszerzési motivációja húzódik meg. Hiteles csatlakozási dátum meghirdetése után felerősödik az olyan magasabb fix kamatozású állampapírok iránti kereslet, amelyek a csatlakozás után futnak ki (hiszen a belépéskor eltűnik az árfolyamkockázati prémium, ezzel profitszerzésre ad lehetőséget). → növekszik az állampapírok árfolyama, csökken a hozamuk az euró-zóna állampapír-hozamaihoz tartva.

- Az **államháztartási deficittel** kapcsolatos kritérium teljesítése azonban jelentős erőfeszítéseket kíván majd a gazdaságpolitika részéről. Elengedhetetlen az államháztartás évek óta húzódó reformja.

- Az **árstabilitás kritérium** teljesítése talán a legnehezebb feladat. Jelenleg a magyar gazdaság felzárkózó állapotban van az euró-zóna legtöbb országához képest, ami a **GDP nagyobb növekedési ütemét** jelenti, ennek pedig **mellékterméke a magasabb infláció**. (A jelenség magyarázata a „**Balassa-Samuelson hatás**: egy termelékenységének növekedésében kereskedelmi partnereit rendszeresen megelőző országban a reálárfolyam felértékelődik, vagyis erősödik a nominális árfolyam, illetve magasabb lesz az infláció.) Tehát a hazai nagyobb áremelkedési ütem nem csak az elmúlt években túlzottan expansionív fiskális politika eredménye, hanem a felzárkózás természetes kísérőjelensége. Ezért nagy feladatot jelent a magyar gazdaságpolitikának, hogy teljesítse a maastrichti inflációs kritériumot, hogy közben az egyik kiváltó okot, a gyorsabb növekedési ütemet nem csorbítja.

Tehát az 5 maastrichti kritériumból kettő, a kamatszint és az árfolyamstabilitás teljesítése lehetséges, az államadósági kritériumnak, pedig egyelőre megfelelünk (2004-ben, 2005-ben várhatóan ennek sem felelünk meg).

Az államháztartási hiány és az árstabilitás kritériuma már érzékeny terület, mivel a szükséges államháztartási reform és az infláció leszorítása rövid távon reálgazdasági költségeket okozhatnak amelyek átmenetileg módosíthatják a GMU-egyenlegünk pozitív szaldóját.

Magyarország deklarált célja, hogy 2010-ben bevezeti az eurót. Ez azt jelenti, hogy 2009-ig a felvételt elbíráló konvergenciajelentésésig, a magyar gazdaságnak teljesítenie kell a maastrichti kritériumokat.

7. tétel A modern monetáris politika természet- rajzának vázlata.

1. AZ INFLÁCIÓ OKAI

Friedman szerint az infláció mindig és mindenhol monetáris jelenség. Ez alapvetően igaz, ha a magas inflációt és a magas pénzkínálat együttes növekedését értjük alatta. Friedman állítása azonban nem nyújt segítséget annak megértésében, hogy időnként egyes gazdaságokban miért nagy, illetve miért kicsi a pénznövekmény.

Az *inflációra 3 tényező hat* közvetlenül. Ezek közül egyik sem független, ugyanakkor végső soron egyik sem lehet forrása tartós inflációnak a monetáris politika közreműködése nélkül.

1. **Várakozások**

Az inflációs várakozások hatással vannak a magángazdasági bérek és árak kialakításának folyamatára, így közvetlenül is befolyással bírnak az infláció aktuális szintjére. Mivel a várt infláció terén mutatkozó ingadozás az aktuális inflációt is volatilisssé teszi, **alacsony, stabil infláció** akkor tartható fenn, ha a **gazdasági szereplők várakozásai lehorgonyozottak**. A gazdaság önmagában nem rendelkezik ilyen kapaszkodóval, **a jegybank feladata a nominális horgony biztosítása** (rugalmas inflációs célkitűzés, rögzített árfolyam, monetáris unió, stb.). Hiteles antiinflációs politikával le lehet horgonyozni a várakozásokat.

2. **Gazdasági ciklusok mozgásának inflációra vonatkozó hatásai**

A ciklikusság a tényleges kibocsátás eltérése a potenciális kibocsátástól, illetve annak trendjétől. Ez az eltérés az *output gap*.

A monetáris lépések hosszabb és gyakran változó időtávon fejtik ki hatásukat. Mivel a ciklikus tényezők hatással vannak az inflációra – aminek alacsony és stabil voltában érdekelt a jegybank – kulcsfontosságú a ciklikus mozgás idejekorán történő előrejelzése.

Az a lehetőség, hogy a kibocsátást rövid távon növelni lehet – az infláció növekedése árán – a jegybankot expanzív politikára ösztönzi. Az átmenetileg realizált hatás nagysága és időtartama a gazdasági szereplők tanulási folyamatától függ (a gazdasági szereplőket egyre nehezebb becsapni).

1. A központi banknak kerülni kell az optimista célokat.

2. Szem előtt kell tartani, hogy a monetáris politika csak rövid távon képes hatni a reálváltozókra, hosszabb távon nem.

Akár kibocsátásról, akár munkanélküliségről, növekedési rátáról van szó a stabilizációs politikának mindig a *gap*-et kell definiálni, hiszen a kibocsátás változása termelékenységváltozást is tükrözhet. A nehézséget az jelenti, hogy a potenciális kibocsátás szintje maga is időben változó érték

3. **Sokkok**

Akár költség sokkról, kínálati sokkról van szó, ezek a faktorok mind hatással vannak az inflációra, de függetlenek a ciklikus tényezőktől és a várakozásoktól.

Az optimális monetáris politika megköveteli, hogy pozitív ársokkot semlegesítsék. Ekkor a jegybank lelassítja a gazdaságot, növekvő munkanélküliséget eredményezve. **A központi bank politikájának hitelessége kulcsfontosságú!** Ha a jegybank intézkedései nem közvetítik a megfelelő üzenetet, akkor a sokk magasabb inflációs várakozások kialakulásához vezet, és a gazdaságot egy új, tartósan magasabb inflációs környezetbe sodorja. Ha a hiteles politika le tudja horgonyozni a gazdasági szereplők várakozásait, akkor a sokkok ellensúlyozása és a gazdaság stabilizálása nagyobb reményekkel kecsegtet.

2. AZ ANTIINFLÁCIÓS KÜZDELEM SIKERESSÉGE

- Elterjedt vélekedés szerint az **infláció csökkenéséért a jó politika felelős**. Napjainkban a **központi bankok megtanulták, hogy feladatuk az alacsony infláció elérése** és ezt fenn is tartják. Elfogadták a **természetes ráta hipotézist** (a monetáris politikának nincsen hosszú távú hatása a kibocsátásra és a munkanélküliségre). A **várakozások lehorgonyzásával képesek voltak alacsony és stabil inflációt fenntartani** a ciklikus ingadozások és gazdasági sokkok ellenére. Az infláció csökkentésének költségei mindazonáltal még inkább tudatosította a monetáris politika irányítóiban azt a felismerést, hogy **övék a primátus az infláció alakításában**.

Alternatív hipotézis: Rés van a gazdaság aktuális és normál egyensúlyi kibocsátási szintje között. Ez a rés ösztönzi a jegybankot, hogy lépéseivel növelje a kibocsátást (expanzió) → infláció.

Rogoff szerint a rés csökkenése (ezáltal az infláció csökkenése) a globalizáció és a megnövekedett verseny miatt van. Az erősödő verseny csökkenti a monopóliumból és egyéb tökéletlen versenyhelyzetből fakadó hatékonysági veszteségeket.

3. HITELESSÉG MEGTEREMTÉSE

Ha az emberek bíznak az alacsony inflációs környezet fenntartásában és fenntarthatóságában, akkor a bérek és árak kialakításában tükröződni fog az alacsony inflációra vonatkozó várakozás. **Hitelesség kell!**

Néhány explicit lépés, amivel a kormányzat és a jegybank segítheti a hitelesség felépítését és fenntartását. Két megközelítés különböztethető meg:

- A monetáris politikáért **egyedül a független jegybank felel** (széles körben elterjedt). Fejlett országokban negatív korreláció az átlagos infláció és a jegybanki függetlenség között. Fejlődő országokban nincs ilyen egyértelmű kapcsolat (magas infláció a politikai változás miatt, politikai instabilitás, stb.). A jegybanki **függetlenség** mára az egyik kulcstényezője lett a modern monetáris politikának.
- **Más országba delegálja a monetáris politikát**, vagyis monetáris unióról beszélünk.

Ahány ország, annyi gyakorlat, de a közösen kiemelhető, a **hitelesség alapfeltételeit** jelentő premisszák a következők:

1. A monetáris rendszernek biztosítania kell a **nominális horgonyt**. Ez az árstabilitással, mint elsőrendű céllal elérhető.
2. A monetáris rendszernek **transzparensnek** kell lenni. Ez egyfajta nyitottság a gazdasági szereplők irányába.
3. Mechanizmusok, amelyek **elszámoltatják a döntéshozókat** tevékenységük sikerességének függvényében.

4. MONETÁRIS POLITIKAI CÉLOK

Napjainkban sok kormányzat és központi bank az **alacsony inflációt explicit céllá** kívánja tenni. Az inflációs célkitűzések rezsimjének alkalmazásakor **legfontosabb komponens a nyilvánosan kihirdetett cél**. Ezt azonban nem mindenki érzi szükségesnek.

Az alacsony infláció elérése és fenntartása nem lehet egyedüli cél. A monetáris politikának fontos rövid távú hatásai is vannak a reálgazdaságra → stabilizációhoz is hozzá kell járulnia.

Monetáris politikai stratégiák

A **monetáris stratégia** egy olyan keretrendszer, ami az információk elemzésére és eljárási szabályokra épülve hivatott elérni a jegybank kitűzött céljait.

Három eleme van:

- célok,
- információs struktúra információk átalakítása a döntéshez szükséges irányszámokká
- operatív eljárások, amelyek meghatározzák a eszközök kalibrálását.

Az inflációs célkitűzés előretörése

Gyors terjedése nagyfokú rugalmasságának köszönhető.

Alapvető komponense az inflációs célkitűzésnek egy olyan **konkrét inflációs cél**, aminek elérése világos **elkötelezettség** mutatkozik, vagyis a jegybank aktívan és konzisztensen alakítja operatív céljait az inflációs cél elérése érdekében. Ez utóbbiból szervesen következik az instrumentális függetlenség szükségessége.

Ennél fogva a **rezsím alappillérei**:

1. Alacsony és stabil infláció iránti elkötelezettség;
2. Explicit inflációs célok iránti elkötelezettség hangsúlyozása;
3. Célok eléréséhez szükséges instrumentális függetlenség.

Látható, hogy nincsenek specifikus instrumentális szabályok, működésében minden potenciális eszközt felhasznál. Az inflációs célkitűzést alkalmazók köre nem homogén a **célzott árindexet** tekintve. Többségük a vásárlói árindexet használja (CPI), de elterjedt még a maginfláció (a CPI olyan megtisztítása, ahol már nem jelentkezik a közvetlen kamathatások vagy a volatilis hatások (élelmiszer, energia hatásai)) használata is.

Az **inflációs célokat** a gyakorlatban a jegybank egyedül, vagy a kormányzattal (konzultálva) alakítja ki (kivétel: Egyesült Királyság, ahol a célt a kormányzat jelöli ki).

Semelyik országban nincs egy évnél rövidebb intervallum, a célok elérésére vonatkozóan.

Az inflációs célkitűzés **előnyei** (amik összecsengenek a kívánatos monetáris politika alapfelvetéseivel):

- **Nominális horgonyt** nyújt,
- **Transzparens működésű** (világos célok, folyamatos tájékoztatás, kiadványok)
- A bejelentett cél megfelelő **elszámoltatási alapot** jelent (ez csak akkor jelent valódi értéket, ha a szankcióknak valóban érvényt lehet szerezni).

5. AZ INFLÁCIÓS CÉLKITŰZÉS KRITIKÁJA

Legfőbb kritika, hogy **túlhangsúlyozza** a gazdaságpolitika egyik fontos célját, az **árszínvonal stabilitását**, és a többi fontos céllal (reáljövedelem, foglalkoztatottság stb.) kevésbé, vagy egyáltalán nem foglalkozik.

A Központi Bank gyakran azzal érvel az inflációs célkitűzés mellett, hogy a **monetáris politika nincs hatással a reálváltozókra, de az infláció alakítására képes**. Ebben az érvelésben **összemosódik rövid és hosszú táv**. A valóságban az inflációra vonatkozó jelenlegi modellek éppen azon a feltételezésen alapulnak, hogy az elsődleges csatorna, amelyen keresztül a jegybank az inflációra képes hatni, éppen az a rövid távú hatás, amely során a monetáris politika hatással van a reálgazdaság aktivitására.

A Jegybankokat vonzza az inflációs célkitűzés, mivel ekkor egyszerű feladatnak kell megfelelniük. A cél, hogy olyan intézményi struktúra működjön, ami jó monetáris politikát ígér.

6. MÁS CÉLOKAT ALKALMAZÓ REZSIMEK

Tradicionális rezsimek:

- Árfolyam célkitűzés (unikális változatok: valutatanács, monetáris unió)
- Pénzmenyiség célkitűzés

Árfolyam célkitűzés

Előnyei:

- átlátható
- azonnali visszajelzést nyújt (szemben az inflációval)

Hátrányai:

- Az árfolyam, mint eszköz elvesztése, ráadásul így a többi eszköz (pl. kamat) használhatósága is korlátozott
- A külgazdasági pozíció sem állhat helyre az árfolyam kiigazodásával.
- A referenciavaluta erősödésével exportálhatja a sokkokat.

Az árfolyam változásának tompítása érthető célkitűzés lehet egyfelől, de sokszor csak az output vagy infláció ingadozása árán érhető el. A cserearány vagy a termelékenység változásának (ami árfolyamvolatilitásban vetülhet ki) elfojtása nem mindig szerencsés.

Frankel szerint kis, nyitott, főként árucikkeket exportáló országok számára a cserearány sokkok elkerülése végett a valutát érdemes a világpiazi árakhoz kötni. Az adott export világpiazi (dollár) árak csökkenése, így automatikusan leértékelést jelentene, amivel tartható lenne az exportár, hazai valutában kifejezve. Ez a leértékelés versenyképesebbé tenné az exportot, ellensúlyozva a cserearány sokk hatását.

7. FISKÁLIS POLITIKA RELÁCIÓI

A fiskális politika monetáris politikára gyakorolt hatása óriási. Két megközelítés létezik, ha a fiskális és monetáris politika, illetve az infláció kapcsolatrendszeréről beszélünk.

Tradicionális megközelítés

- Középpontban a seigniorage és a költségvetési egyenleg.
- A deficitet később csak szufficittal lehet fedezni (kiadások visszafogása, adóemelés).
- Ha nincs megfelelő fiskális kiigazítás, a központi banknak kell monetizálnia az adósságot (inflációnak kell emelkednie → seigniorage bevételek növekedéséhez).

A tradicionális szemlélet a **költségvetési összefüggésekre** helyezi a hangsúlyt, és ebből vezeti le, hogy miért van szükség a jegybanki függetlenségre. Független jegybank nem kényszeríthető a költségvetés adósságainak pénzkibocsátással történő finanszírozására.

Nem szabad ugyanakkor elfelejteni, hogy az **infláció maga is egy adó**, tehát teljes függetlenség esetén is van összefüggés a kormányzati szükségletekkel.

Az árszínvonal fiskális elmélete (modern megközelítés)

A tradicionális elméletekben az árszínvonal meghatározása a monetáris politika relevanciája, itt teljesen független lehet tőle. Kormányzati többletkiadás esetén (deficit) ha nem történnek megfelelő lépések, amik az adósság visszafizetését biztosítanák (szufficit), akkor az adósság értékének csökkennie kell. A csökkenés az árszínvonal emelkedésén keresztül valósul meg. Így még egy független jegybank sem képes fiskális fegyelem nélkül biztosítani egy stabil nominális horgonyt

Az elmélet egyfajta magyarázatot ad arra nézve, miért kell korlátok közé szorítani a tagországok fiskális politikáját. Optimális esetben az EKB sikeresen koncentrálhatja az árszínvonal stabilitásának fenntartására (de: Németország, Franciaország).

8. JÁTÉKELMÉLETI MEGKÖZELÍTÉS

A játékelméleti kutatások megállapításai (bizonyos előfeltételek teljesülése esetén):

- i) A monetáris és fiskális politika összehangolatlan működése nem vezet hatékony eredményre;
- ii) olyan játékban, ahol a kormányzat a vezető, a csupán inflációval foglalkozó monetáris politika kooperatív megoldáshoz vezet;
- iii) tökéletes informáltság esetén nincs egyensúly, az eredmény csupán az infláció növekedése.

A fő kritika egyes játékelméleti elemzésekkel kapcsolatban a tökéletes informáltság feltételezése és az, hogy nem mindig található egyensúlyi helyzet. A teljes informáltság erős feltételezés.

Itt ismertek a preferenciák, a stratégiák, bármiféle manipuláció lehetetlen (vertikális Phillips-görbe). ↔ *hitelesség*

GLOSSZÁRIUM

Adósságmenedzselés (debt management)

Az államadósság kezelése, amelyet az azért felelős intézmény vagy hatóság lát el (magyar vonatkozásban kezdetben a pénzügyminisztérium és a jegybank, később az államadósság kezelő központ (ÁKK)). Az adósságmenedzselés mértékét és struktúráját befolyásoló tevékenység. Forgalomképes papírok esetében a kibocsátásokról való döntést jelenti lejárat, kibocsátási ár, kamatszint, stb. tekintetében. Ugyancsak idetartozik az adósságszolgálat és a kormányzati deficit finanszírozásának módja, továbbá az adósságállomány hosszú távú alakulásával kapcsolatos stratégiai tervezés.

Adósságszolgálat (debt service)

Az államadósság utáni kötelezettség teljesítése, amely magában foglalja a tőketörlesztési és a kamatfizetési kötelezettséget. A kötelezettség mértékét mutatja az adósságszolgálati ráta, amely az éves kötelezettséget vetíti a GDP-re vagy az exportra.

Aggregáció (aggregation)

Egyedi mutatók összegzése azonos vagy hasonló tulajdonságok alapján, célja összefüggések kimutatása.

Aggregált kereslet (aggregate demand)

A tervezett fogyasztás, beruházás, az áruk és szolgáltatások vásárlására fordítandó kormányzati kiadások összege, valamint az áruk és szolgáltatások nettó exportja (az export és az import különbsége).

Aggregált kínálat (aggregate supply)

A termelők által eladni kívánt áruk és szolgáltatások összessége.

Aktív szabályozás (active regulation)

Valamely tevékenység okainak befolyásolása (pl. jövedelemelosztás befolyásolása).

Államadósság (public debt)

Az államnak adott időpontban fennálló tartozása más szereplőkkel szemben. Ezek a szereplők lehetnek - több dimenzióban, a teljesség igénye nélkül - külföldiek vagy belföldiek, magánszemélyek, vállalkozások, pénzintézetek, de egy másik állam is. Az államadósság rendszerint piacképes értékpapírokból áll. Az államadósság lehet rövid, hosszú lejáratú vagy akár lejárat nélküli is.

Államháztartás (finances)

Az államháztartás a közületi szektor bevételeit és kiadásait tartalmazza. Négy alrendszerre bontható:

1. központi költségvetés
2. elkülönített állami pénzalapok
3. társadalombiztosítás
4. helyi (ön)kormányzatok.

Allokáció (allocation)

A termelési tényezők elosztása alternatív felhasználási célok között, illetőleg a GDP felosztása különböző felhasználók és célok között.

Általános egyensúly (general equilibrium)

A gazdaság azon állapota, amelyekben az összes piac egyidejű (szimultán) egyensúlya valósul meg. Egyensúlyhiány akkor áll elő a gazdaságban, amikor a keresletet és vagy a kínálatot elmozdító hatások után a rendszer még nem tért vissza az egyensúlyi helyzetbe (az árak még nem tisztították meg a piacot). Előfordulhat, hogy a nem egyensúlyi állapotban lévő gazdaságot az automatikus hatások az egyensúlytól való további távolodás irányába mozdítják el.

Árfolyamkockázat (exchange rate risk)

A devizában denominált pénzügyi eszközök tulajdonosainak abból fakadó kockázata, hogy az árfolyam elmozdulásával az általuk tartott eszköz hazai fizetőeszközben kifejezett értéke megváltozik.

Árstabilitás (price stability)

Az árszint változatlanságával vagy nagyon alacsony (0-2 százalék) inflációval jellemzett gazdasági környezet, ahol a gazdasági szereplők fogyasztási és beruházási döntéseinek meghozatalában az infláció nem döntési tényező.

Aszimmetrikus informáltság (information asymmetry)

A tökéletlen informáltságnak egy formája, amikor a gazdaság szereplőinek eltérő mennyiségű információ áll rendelkezésére a piaci folyamatokat befolyásoló tényezőkről.

Átváltási viszony (trade-off)

Két közgazdasági változó közötti negatív korrelációt jelenti. Az egyik csak a másik kárára növelhető.

Automatikus stabilizátorok (automatic stabilizers)

Elsősorban az adórendszernek és a költségvetési kiadási rendszerének azon elemei, amelyek a gazdasági ciklustól függően bármiféle kormányzati intézkedés nélkül a konjunkturális hatásokat késleltetés nélkül csökkentik. A legismertebb ezek közül az arányos jövedelemadó, amely az aggregált keresletre vonatkozó multiplikátor hatásokat gyengíti, ezáltal a gazdasági kilengéseket csökkenti.

Balassa-Samuelson hatás (Balassa-Samuelson effect)

Egy termelékenységének növekedésében kereskedelmi partnereit rendszeresen megelőző országban a reálárfolyam felértékelődik, vagyis erősödik a nominális árfolyam, illetve magasabb lesz az infláció.

Bankközi pénzpiac, bankközi piac (interbank payments)

A pénzpiac egyik részpiaca, a jegybanki források piaca, ahol a résztvevők a bankok. A bankközi piacon kötött ügyletek jellemzően nagyon rövid lejáratúak, az üzletek többsége néhány napos futamidejű.

Begyűrűzési hatás (exchange rate pass-through)

Az árfolyam-begyűrűzés a monetáris politika legfontosabb transzmissziós csatornája. Az árfolyam-begyűrűzés paramétere azt méri, hogy egy adott nominális árfolyamváltozás milyen mértékben és milyen időtávon módosítja a belföldi árakat.

Belső elszámolóár (internal accounting price, transfer price)

Globális szinten működő gazdasági szervezeten (ált. vállalaton) belül érvényesülő árak. Mesterségesen határozzák meg őket, lehetőleg úgy, hogy a vállalat adóelkerüléssel, -minimalizálással előnyre tegyen szert.

Beveridge-görbe (Beveridge curve)

A nyolcvanas években az OECD-országokban a strukturális munkanélküliség jelentős növekedése volt megfigyelhető. Ezeket a változásokat a Philips-görbe alapján nem lehetett magyarázni és bemutatni. A Beveridge-görbe a strukturális munkanélküliség változásait tükrözi, a betöltetlen munkahelyek száma és a munkanélküliségi ráta közötti összefüggés bemutatásával.

Buborék gazdaság (bubble economy)

A gazdaságnak az az állapota, amikor a várakozások túlfűtöttek, a beruházások meghaladják az egyensúlyi értéket, a részvény, kötvény és ingatlanárak pedig túlértékeltek.

Cserearány (term of trade)

Az exportárak indexének az importárak indexéhez viszonyított aránya.

Coase-tétel (Coase theorem)

Ronald Coase elmélete szerint, amennyiben nem lennének tranzakciós költségek, akkor az érintett szereplők a külső gazdasági hatásokból származó alacsony gazdasági hatékonyságot tárgyalásokkal, a külső gazdasági hatás internalizálásával kiküszöbölnék. Ilyen feltételek mellett a véső kimenet a tulajdonjogi megoszlástól függetlenül társadalmilag optimális eredmény lesz.

Darwick-Nguyen tétel (Darwick-Nguyen theory)

Kimondja, hogy a konvergencia sebessége recesszió idején mindig lassabb.

Dereguláció (deregulation)

Széles értelemben: mindenfajta állami-gazdasági szerepvállalás és szabályozás csökkentése.

Defláció (deflation)

Negatív infláció, azaz árszínvonal csökkenés.

Denomináció (denomination)

A pénzügyi követelések, tartozások devizaneme. Esedékességkor a denomináció szerinti devizában kell teljesíteni.

Devizapiaci intervenció (foreign exchange market intervention)

Jegybanki beavatkozás a devizapiacon. A központi bank a devizapiacon devizavásárlással vagy -eladással befolyásolja a hazai fizetőeszköz árfolyamát. Az intervenció következtében megváltozik (devizaeladáskor csökken, devizavásárláskor növekszik) a gazdaságban levő jegybankpénz mennyisége, mely hatás sterilizációval ellensúlyozható.

Devizatartalék (foreign exchange reserve)

A devizatartalék a jegybank azon likvid devizaeszközeit tartalmazza, amelyeket a monetáris hatóság fizetési problémák esetén közvetlenül felhasználhat, illetve árfolyampolitikai célú devizapiaci intervencióinak fedezetét jelentik.

Dezinfláció (disinflation)

Az infláció csökkentése, illetve csökkenése.

Diszkont-kincstárjegy (T-bill)

Adósságot megtestesítő értékpapír. Az állampapírok olyan speciális, általában egy évnél rövidebb futamidejű fajtája, amely kamatot nem fizet, névérték alatti áron vásárolható meg, s a futamidő végén a névértéket törleszti. A kincstár bocsátja ki 3, 6, 12 hónapos futamidővel.

Egyszintű bankrendszer (one-tier banking system)

A monetáris politikáért felelős jegybank közvetlen hitelkapcsolatban van a vállalatok és a lakosság széles körével.

Éjjeliőr állam (night watchman state)

Csak a külső és belső biztonság fenntartásával foglalkozó állam.

EKB (European central Bank, ECB)

Európai Központi Bank

Elsődleges piac (primary market)

Értékpapírok első forgalomba kerülésének (kibocsátásának) a színtere.

Emisszió (issue of banknotes)

Pénz (bankjegy és érme)-kibocsátás.

Érdekcsoportok (interest groups)

Szervezett csoportok (pl. szövetségesek), melyek megkísérik az állami döntéshozók elképzeléseit befolyásolni, mégpedig többnyire csoportspecifikus privilégiumok elérése céljából.

Erkölcsei kockázat (moral hazard)

Akkor merül fel, ha a gazdaság egyes szereplői tevékenységük nyereségét teljes mértékben megtarthatják, ugyanakkor a potenciális veszteséget, vagy annak egy részét átháríthatják másokra. Az ilyen helyzetek kialakulása általában túlzott kockázatvállaláshoz vezet. A bankrendszerrel kapcsolatban akkor merül fel, ha a bankok biztosak benne, hogy az állam vagy a jegybank egy esetleges válsághelyzet esetében segítséget nyújt nekik, és így a lehetséges nagy nyereség miatt a prudens szintnél magasabb kockázatú hitelezési gyakorlatot folytatnak.

Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank (European Bank for Reconstruction and Development, EBRD)

1990 áprilisában létrehozott pénzügyi intézmény, melynek célja a kelet-közép-európai országok nyitott piacgazdaságra történő átmenetének elősegítése, a magán- és az egyéni vállalkozások ösztönzése.

Expanzív monetáris politika (expansive monetary policy)

Az aggregált kereslet bővülését (a pénzmennyiség gyorsabb növekedését, alacsonyabb reálkamatokat vagy leértékeltébb reálárfolyamot) eredményező monetáris politika.

Externális hatás (external effect)

Külső gazdasági hatás, amely más szereplő termelési vagy fogyasztási vektorában jelentkezik, a szereplőtől függetlenül. Pigou értelmezésében a termelés magánhatárkölsége eltér a termelés társadalmi határkölségétől.

Fiskális politika (fiscal policy)

A makrogazdasági politika azon eszköze, amely a gazdaság szereplőinek magatartására, gazdasági aktivitására a kormányzati kiadások és az adózás irányításán keresztül kíván hatni.

Fizetési mérleg (balance of payments)

Az ország külfölddel folytatott reál- és pénzügyi tranzakcióinak összessége. Legfőbb részei folyó fizetési mérleg és a tőkeforgalmi mérleg (ez utóbbi része a tartalék). Végző egyenlege nulla.

Fogyasztói árindex (consumer price index)

A fogyasztási javak olyan rögzített kosarának ára, amelyben az egyes javak a teljes fogyasztásból való részesedésüknek megfelelő súllyal bírnak.

Folyamatszabályozási politika (process adjustment policy)

Mindazon szabályozási módok és döntési lehetőségek, melyek az adott rendszeren belül meghatározzák a gazdasági folyamatok céljait, és elősegítik azok megvalósítását. A folyamatszabályozási politika alapvetően kvantitatív döntéseket foglal magában.

Folyó fizetési mérleg (current account)

Az elszámolási időszakban az ország külfölddel történő ügyleteit tartalmazza összesítve. Egyik tétele a kereskedelmi mérleg, amely az adott időszaki exportot és az importot mutatja. A folyó fizetési mérleg ezen túlmenően tartalmazza a szolgáltatásokból, az idegenforgalomból, a tőketulajdonból származó átutalásokat (pl. osztalék), a hitelviszonyon alapuló kamatjövedelmeket és a transzfereket. A folyó fizetési mérleget a tőkekihelyezés és – bevonás, a nettó hitelviszony és a tartalékok változása ellensúlyozza.

Frikciós munkanélküliség (frictional unemployment)

A frikciós munkanélküliség az önkéntes munkanélküliséggel mutat hasonlóságot, általában rövid időtartamú, a munkavállalók migrációs és egyéb dinamikus jellemzői okozzák. A strukturális munkanélküliség mellett a frikciós munkanélküliség alkotja a munkanélküliség természetes rátáját.

Gazdasági elit (economic elite)

Nagyvállalatok tulajdonosai, menedzserei, szakszervezeti, kamarai vezetők, és az államigazgatás vezető tisztviselői.

Gazdasági járadék (economic rent)

1. A feleslegesen rendelkezésre álló tényező felhasználásáért fizetett összeg
2. A tényező felhasználásáért fizetett és a tényező kínálatához szükséges összeg közötti különbség

Gazdasági rendszer (economy system)

Azon szabályok összessége, amelyek a gazdasági események kialakulását és lefolyását foglalják össze.

Gazdaságpolitika elmélete (theory of economic policy)

A Közgazdaságtan egyik ága, amely a következő területeket vizsgálja:

- mivel foglalkozik az állam, mint gazdaságpolitikával
- milyen célokat követ és eszközöket alkalmaz
- milyen kritériumokat és eljárásokat alkalmaznak a döntésekben

Két típusa van: a pozitív (leíró) és a normatív (intervenciós) elmélet

Gazdaságpolitikai szereplő, aktor (economic actor)

A gazdaság minden olyan alanya, aki vagy amely a megvalósítandó célok, illetve az ezek keresztülvitele érdekében bevetett gazdaságpolitikai eszközök közötti választásra és ez utóbbiak működtetésére befolyást gyakorol, vagy azt megkísérli.

GDP (Gross Domestic Product, GDP)

A nemzeti jövedelem mérésére szolgáló számítási módszer és mérték. Bruttó hazai termék: az országban az adott évben előállított összes végső jószág és szolgáltatás bázis-, vagy folyóáron (reál és nominál GDP). A GNP-t (bruttó nemzeti termék) a GDP-ből úgy kaphatjuk meg, ha a GDP-t módosítjuk a külföldről származó nettó tulajdonjövedelemmel. Mindkettő számításánál figyelmen kívül hagyjuk a transzfereket, de számításba vesszük az amortizációt és a készletátértékelést. A számítás elvégezhető a jövedelmekből, vagy a kiadásokon, illetve a termelésen alapulva.

Hiperinfláció (hyperinflation)

Szélsőségesen magas infláció. Rendszerint a havi 50 százalékot meghaladó árszínvonal-emelkedés jellemzésére használják. A pénz nem, vagy csak részben tölti be hagyományos funkcióit (fizetési eszköz, megtakarítási forma).

Hitelesség (credibility)

Annak mértéke, hogy a piaci szereplők mennyire bíznak abban, hogy a gazdaságpolitikai döntéshozók meghirdetett elveik szerint reagálnak a különböző gazdasági eseményekre.

Hozamgörbe (yield curve)

Az azonos nemfizetési-kockázatú befektetésekhez tartozó kamatlábakat adja meg a befektetés futamidejének függvényében. A hozamgörbe számítása és elemzése jelenti a kamatok, az infláció és a monetáris politika jövőbeli alakulására vonatkozó várakozások fő elemzési eszközét mind a piaci szereplők (befektetők), mind a jegybank számára.

Humántőke (human capital)

Az a termelési tényező, amely az ember intellektuális szintjét, képzettségét és technológiai jártasságát jelenti.

Időinkonzisztencia (time inconsistency)

A gazdaságpolitika egészének, illetve egyes részeinek leírására használatos kifejezés. Időinkonzisztenciáról beszélünk, ha a jelenben optimális gazdaságpolitika a jövőben várhatóan nem lesz optimális, és ezáltal a kormány ösztönzést érez a meghirdetett politikától való eltérésre. Legjellemzőbb példája, ha az infláció mérséklését megcélzó gazdaságpolitika a bértárgyalásokat követően a várakozásoknál magasabb inflációt gerjeszt, magasabb növekedési ütem vagy jobb külső egyensúly érdekében.

Indexálás (indexation)

Pénzkövetelések, árak, bérek valamely belföldi árindexhez vagy devizaárfolyamhoz történő kötése, annak változásával történő folyamatos korrekciója.

Indikátorok (indicators)

Gazdasági, pénzügyi változók, amelyek előzetes információt nyújtanak a gazdaság állapotáról, és segítenek előre jelezni a jövőben várható folyamatokat.

Infláció (inflation)

Az áruk és szolgáltatások általános árszintjének folyamatos és tartós emelkedése.

Inflációs célkitűzés (inflation targeting)

Olyan monetáris politikai keretrendszer, melyben a jegybank explicit módon deklarálja a jövőbeni infláció alakulására vonatkozó célkitűzéseit és kötelezettséget vállal a célok teljesítésére.

Inflációs várakozás (inflation expectation)

Valamely jövőbeli időpontra vagy időszakra várt, tervezett infláció.

Intervencionista politika (interventionist policy)

A gazdaság egyes részterületeire (ágazat, régió stb.) való beavatkozás. Strukturapolitikai célokat szolgál.

Irányadó kamat (policy rate)

Azon kamatláb, mely leginkább tükrözi a monetáris politika irányultságát, illetve annak megváltozását. Az irányadó instrumentum kamata.

Jegybanki függetlenség, függetlenség (central bank independence)

A jegybanknak, mint a monetáris politikáért felelős szervnek megfelelő szabadsággal és önállósággal kell rendelkeznie a monetáris politikai döntések meghozatalához mind személyi, mind pénzügyi, mind szakmai szempontból.

Jóléti állam (welfare state)

Az ún. jóléti gazdaságtan alapján álló jóléti politikát folytató állam. Politikai jognak tekinti a jövedelem, a táplálkozás, az egészségvédelem, az oktatás és a lakás minimális mértékét. A jóléti államra jellemző, hogy a piaci koordináció mellett - de elsőségének megtartásával - jelentős szerepet kap a politikai koordináció. Vegyes tulajdon, erős állami beavatkozás jellemzi. A jóléti állam gazdaságpolitikájára jellemző a keynesista elvek elfogadása.

Jövedelemadó (income tax)

Az egyén által kapott bér, osztalék, kamat és egyéb bevétel után kivetett adó.

Jövedelemelosztási politika (income distribution policy)

A kormányzat a jövedelemelosztási politika révén a GDP-nek a piaci koordináció általi allokációját befolyásolja. Ennek mértéke világnézeti választás függvénye, akárcsak alapvető célja, amely a jövedelemelosztási irányát meghatározza. Funkcionális jövedelempolitika alatt a területi tényezőknek jutó elsődleges jövedelemelosztás befolyásolását értjük. A személyi jövedelempolitika az egyes állampolgárcsoportok anyagi helyzetének befolyásolását jelenti. Beszélhetünk ezért regionális és nemzetközi jövedelemelosztásról is.

Kamatkülönbözet (interest rate premium)

A kamatprémium a forint hozamának és a külföldi hozamnak a különbsége. A kamatkülönbözetnek megfelelő többletet annak fejében várják el a befektetők, hogy pénzüket a (dollárba vagy euróba történő befektetésekhez viszonyítva) kockázatosabbnak tartott forintba fektessék.

Kartell (cartel)

A piaci szereplők általában versenyt korlátozó megállapodása, amely vonatkozhat árra, piacfelosztásra, termelésre, értékesítésre, közös fejlesztésre stb. a kartell a résztvevők önállóságát csökkenti.

KBER (European System of Central Banks, ESCB)

Központi Bankok Európai Rendszere. Az Európai Unió jegybankjaiból álló rendszer, melynek tagjai (nemcsak az EMU tagok jegybankjai) részt vehetnek az EKB Általános Tanácsában (General Council).

Kemény valuta (hard currency)

A valuta valamely ország törvényes fizető eszköze más ország fizetési forgalmában. A kemény valuta széles körben felhasználható valuta, általában bármely más valutára szabadon átváltható.

Kétszintű bankrendszer (two-tier banking system)

A monetáris politikáért felelős jegybank (ellentétben az egyszintű bankrendszer gyakorlatával) nincs közvetlen hitelkapcsolatban a vállalatok és a lakosság széles körével.

Kettős adóztatás (double taxation)

Egy tranzakció vagy jövedelem kétszeri megadóztatása. Leggyakoribb példája a társasági adóval már terhelt bevételből fizetett osztalék másodszori megadóztatása az osztalékadón keresztül.

Kis, nyitott gazdaság (small open economy)

A közgazdasági elmélet szempontjából kis országnak számít az, amelyik export- és importpiacain árelfogadó. A nyitottság fokmérője az ország külfölddel való gazdasági kapcsolatainak, külkereskedelmének kiterjedtsége, jellemzően az export és import összegének a GDP-hez viszonyított aránya.

Kiszorító hatás (crowding-out effect)

Az a feltételezés, mely szerint a kormányzati kiadások, a kormányzati deficit, vagy a kormányzati adósság csökkenti az üzleti beruházások mennyiségét.

Konzolidált államháztartás (consolidated finances)

Az államháztartás olyan értelmezése, számbavétele, amelyben az alrendszerek közti átutalásokat figyelmen kívül hagyják.

Konvergencia (convergence)

Egy olyan folyamat, melynek folyamán különböző országok, vagy régiók valamely makromutatói közelednek egymáshoz, vagy valamilyen kitüntetett értékhez

Korporatív érdekegyeztetés (corporate deal)

Munkaadók és munkavállalók monopol- vagy oligopol szervezetei közti megállapodásokra való alapozás azzal, hogy ezek érvényesítését a jogrend előmozdítja. Lehet korporatív parlament, más formában szociális partnerség, ahol ár- és bérügyekben az érdekképviselők döntenek, továbbá más gazdaságpolitikai kérdésekben is messzemenően beleszólást kaphatnak.

Közbülső cél (intermediate target)

A monetáris politika végső célját befolyásoló változó, amelyre a jegybank az általa közvetlenül befolyásolható operatív céllal hat. Közbülső cél lehet a jegybank inflációs prognózisa, a nominális árfolyam vagy akár valamelyik monetáris aggregátum (pénz- vagy hitelmennyiség) is.

Közjavak (public goods)

Olyan javak, amelyek használatából nem lehet vagy nem célszerű kizárni a fogyasztót, és használatuk rivalizálástól mentes, azaz minden szereplő ugyanannyit fogyaszt belőle (klasszikus közjószág).

Közösségi választás (public choice)

A közgazdaságtan ága, amely a közgazdaságtant a „nem piaci” döntéshozatalra alkalmazza. Úgy is tekinthető, mint a politika közgazdasági elemzése.

Közvetett adó (indirect tax)

Az adóalany és az adó teherviselője különválnak.

Külkereskedelmi mérleg (balance of trade)

A folyó fizetési mérleg részeként az összes export és import egyenlegét mutatja. Egyenlege – többek között – sokat elárul az illető ország nemzetközi versenyképességéről, és nagyságrendjénél fogva döntő befolyással van az egész folyó fizetési mérleg egyenlegére.

Leértékelés, leértékelődés (devaluation)

A hazai pénznem külső értékének hatósági döntéssel való csökkentése, illetve a devizapiaci folyamatok hatására bekövetkező csökkenése.

Leíró (pozitív) gazdaságpolitikai elmélet (positive theory of economic policy)

A leíró (pozitív) gazdaságpolitikai elmélet fogalmakká rendezi a gazdaságpolitikai elemeit. Ismereteket nyújt a gazdaságpolitikai célok tartalmáról, kölcsönhatásáról, összeegyeztethetőségéről, az intervenciók hatásáról, a döntési eljárásokról.

Liberalizáció (liberalization)

A termelési tényezők árának, áramlásának piaci alapra helyezése. Szűkebb értelemben a külkereskedelmi folyamatok liberalizálása.

Lobby (lobby)

Érdekcsoport, nyomáscsoport.

Maginfláció (core inflation)

Speciális inflációs mutató, a legváltozékonyabb és a monetáris politikától leginkább független tényezőktől (idényjellegű élelmiszer-, üzemanyag-, gyógyszerárak) megtisztított árindex.

Makrogazdasági politika (macroeconomic policy)

Meghatározott célok és eszközök együttese, amely magában foglalja a kormánynek a gazdaság egészére vonatkozó céljait, ugyanakkor azt az irányítási és ellenőrzési eszköztárat is, amellyel a célokat képes megvalósítani.

Másodlagos piac (secondary market)

A már kibocsátott értékpapírok befektetők közötti adásvételének színtere.

Meritórikus javak (meritoric goods)

Az állam által áreltérítéssel vagy korlátozásokkal befolyásolt keresleti javak. Ez azt jelenti, hogy az állam a piaci értékítéllettől eltérő értékviszonyokat teremt az adott jószág fogyasztásában.

Monetáris bázis (M0) (monetary base)

A legszűkebb pénzaggregátum, amely a készpénzt, valamint a kereskedelmi bankok jegybanknál vezetett forintszámláinak egyenlegét tartalmazza. A jegybank a monetáris bázis nagyságára közvetlen befolyással bír. A monetáris bázist időnként jegybankpénznek, bázispénznek, illetve nagy erejű pénznek (high-powered money) is hívják.

Monetáris hatóság (monetary authority)

A pénz (bankjegy és érme) kibocsátásának monopóliumával rendelkező intézmény, jellemzően a jegybank.

Monetáris kondíciók (monetary conditions)

A monetáris politika jellegét (expanzív, restriktív) leíró változók, rendszerint a reálkamat és a reálárfolyam.

Monetáris politika (monetary policy)

A makrogazdasági politikai azon eszköze, amely a gazdaság szereplőinek magatartására, gazdasági aktivitására a pénzkínálat vagy/és a kamatláb szabályozásán keresztül kíván hatni.

Monetáris transzmissziós mechanizmus (monetary transmission mechanism)

Az a hatásláncolat, amely során a jegybanki kamatok megváltozása a piaci hozamokon és az árfolyamon keresztül a magánszektor fogyasztási és beruházási döntéseire, ezáltal végső soron az infláció alakulására hat.

Monopólium, monopszónia (monopoly, monopsony)

Olyan piacstruktúra, amelyben az adott termék vagy szolgáltatás előállítását csak egy vállalat végzi. Természetes monopóliumnak akkor nevezzük ezt a helyzetet, amikor a termelés bővülése az átlagköltség csökkenésével jár, a költséghatékonyság az üzemmérettel együttesen nő.

Monopszóniának nevezzük, ha az adott termék, vagy szolgáltatás területén a vevői oldalon csak egy szereplő áll.

Munkanélküliség természetes rátája (natural rate of unemployment)

A frikciós és a strukturális munkanélküliséggel számolt munkanélküliségi ráta. Amennyiben a munkanélküliségi ráta megegyezik a munkanélküliség természetes rátájával, akkor a kereslet növelésével a munkanélküliség nem csökken, minden kísérlet, amely ennek további csökkentésére irányul, az infláció növekedéséhez vezet a Philips-görbe alapján

Munkanélküliség (unemployment)

Az az aktív személy (munkanélküliek és az alkalmazásban állók együttese) minősül munkanélkülinek, aki a fennálló bérek mellett hajlandó lenne dolgozni, de nem talál állást, továbbá az, aki kényszerszabadságon van, és aki frikciós okokból munkanélküli. A munkanélküliséget a munkanélküliségi rátával mérhetjük, ami a munkanélküliek és aktív népesség aránya.

Működőtőke-befektetés (≈ foreign direct investment)

Marxi elméletből származó megjelölés. A tőkének a legáltalánosabb és elsődleges formáját jelenti, mely a termelési folyamatokban az élő emberi munkának és a termelés anyagi eszközeinek és tárgyainak összekapcsolása és a munka új értéket termelő képessége folytán nemcsak eredeti jövedelmet – profitot, osztalékot – biztosít a tulajdonosnak, hanem újra is termelődik.

Nemzetközi Valuta Alap (International Monetary Fund, IMF)

Az 1944-ben, Bretton Woods-ban kötött megállapodás alapján létrehozott, Washingtonban székelő nemzetközi pénzügyi intézmény, amelynek eredeti funkciója a nemzetközi monetáris együttműködés és kereskedelem bővülés előmozdítása, valamint a nemzeti valuták stabilitásának megóvása, és az arra irányuló politikák felügyelete mellett és érdekében az átmeneti fizetésimérleg-hiánnyal küzdő tagállamok rövid- és középlejratú hitelekkel való kisegítése. A hitelfelvételek a kvóták szerint "különleges lehívási jogok" (special drawing rights) alapján történnek, melyekben mint mesterségesen képzett "valutában", illetve elszámolási egységben tartják nyilván a befizetett és a kikölcsönzött összegeket.

Nominális horgony (nominal anchor)

A stabilizációs gazdaságpolitika által közvetlenül megcélzott nominális makroökonómiai változók (pl. árfolyam, bérek, pénzmennyiség), amelyek tervezett alakulása más nominális árak kialakításakor iránymutatásként, referenciaként szolgál, ezáltal segít az infláció és az inflációs várakozások „lehorgonyzásában”. A nominális horgony általában megegyezik a monetáris politika közbülső célváltozójával.

Normatív gazdaságpolitikai elmélet (normative theory of economic policy)

A normatív elmélet a gazdaságpolitikai tényezők, szempontok, események értékítéletét tartalmazza, a gazdaságpolitikai tanácsadás tudománya is egyben.

Növekedéseiméletek (growth theories)

Olyan elméletek, amelyek különböző országok hosszú távú növekedési trendjeivel foglalkoznak, ezek egymással való összefüggéseit tárják fel, és azt kutatják, hogy mik befolyásolják az országok fejlettségi szintkülönbségeinek csökkenését.

Nulla (zéró) bázisú költségvetés (Zero-Base Budget, ZBB)

A PPBS-logikához hasonló döntés-előkészítési módszer, azzal a kitételrel, hogy a kijelölt költségvetési intézményeknek 4-5 évente egész tevékenységüket, létjogosultságukat- "nulláról indulva" - Újra el kell ismertetniük.

NUTS régiók (Nomenclature of Territorial Units for Statistics, NUTS regions)

Az EU által definiált és használt regionális közigazgatási és statisztikai egységformák

Nyíltpiaci műveletek (open-market operations)

A jegybank azon tevékenysége, melynek során valamely pénzügyi eszköz (elsősorban államkötvény) likvid másodpiacán kereskedik, a jegybankpénz-mennyiség, illetve a kamatszint befolyásolása céljából.

Nyitott gazdaság (open economy)

Más országokkal kereskedelmet és tőkeügyleteket folytató ország gazdaságát nevezzük nyitott gazdaságnak. Mértékét a külkereskedelemnek a GDP-hez viszonyított nagyságával jellemezhetjük.

OECD kompozitmutatók (composite leading indicators)

Az adminisztratív és strukturális akadályok számszerűsítésére szolgáló mutatók. Minél alacsonyabb az érték, annál liberalizáltabb a szabályozási rendszer.

Okun törvénye (Okun's law)

Az Okun-törvény azt mondja ki, hogy a tényleges GNP-nek a potenciális szinttől való elmaradása és a munkanélküliségi ráta között egyértelmű megfelelés van, mégpedig a tényleges GNP minden újabb két százalékpontos elmaradása a potenciálistól, egy százalékponttal növeli a munkanélküliségi rátát

Oligopólium (oligopoly)

Az oligopólium lényege, hogy az adott termék vagy szolgáltatás előállítói a szereplők kevés száma és a jelentős piaci részesedés következtében ismerik a termelés, a marketing és az értékesítés pontos összefüggéseit, ami alapot teremt arra, hogy a piacon működő cégek a valamelyik szereplő tevékenységében bekövetkező változásokra hatékonyan reagáljanak.

Operatív cél (operating target)

Olyan változó, amelyre a jegybank közvetlenül és azonnal képes hatni, és amelynek változása befolyásolja a monetáris politika közbülső célját. Leggyakrabban valamilyen rövid futamidejű pénzügyi hozam.

Összeegyeztetett intézkedések (coherent measurements)

Összeegyeztetett intézkedések alatt a kormány, a területi önkormányzatok, a munkaadói és a munkavállalói szervezetek koordinált magatartása értendő gazdaságpolitikai (elsősorban konjunktúrapolitikai) célok érdekében. Németország gyakorlatából terjedt el, ahol az 1969. évi un. stabilizációs törvény alkalmazta ezt a fogalmat.

Parciális egyensúly (partial equilibrium)

A nemzetgazdaságnak csupán egyes szektora, ágazata, illetve valamely termék vagy termelési tényező vonatkozásában jelenti a kereslet és kínálat egyensúlyát az összes egyéb feltétel változatlansága mellett.

Pénzillúzió (money illusion)

Az a jelenség, amikor a gazdaság szereplői nem képesek elkülöníteni a nominális változásokat a reálváltozásoktól. A pénzillúzió miatt a pénzmennyiség növelése átmenetileg képes növelni az aggregált keresletet, hosszabb távon azonban a pénzillúzió megszűnik, és a pénzmennyiség növekedése inflációban csapódik le.

Pénzmultiplikátor, pénzmultiplikáció (money multiplier. money multiplication)

A pénzmultiplikátor valamely monetáris aggregátum (M1 vagy M3) és a monetáris bázis (jegybankpénz) hányadosa. A pénzmultiplikáció az a folyamat, amely során a kereskedelmi bankok hitelezési és pénzteremtési tevékenysége folytán a monetáris bázis egységnyi bővülése sokszorosával - pontosan a pénzmultiplikátor értékével- növeli a bővebb monetáris aggregátumot.

Pénzpiac, tőkepiac (money market, capital market)

Egy éven belüli lejáratú kötvények, illetve időeltérésű pénzek cserjének piaca. Ezzel szemben a tőkepiacon az időtáv egy éven túli.

Pénzügypolitika (government finances)

A gazdaságpolitika céljaiból származtatható döntési, intézkedési és cselekvési rendszer, amely a kormányzati szándékoknak megfelelően motiválja, illetve meghatározza a pénzkapcsolatokat és a pénzmozgásokat. A pénzügypolitika részeként definiálható a költségvetési, az adó-, a pénz-, a hitel-, a deviza-, a vám-, a kamat- és az árfolyam-politika.

Piacgazdaság (market economy)

Olyan gazdasági rendszer, ahol a gazdasági folyamatok tervezése és irányítása decentralizáltan történik, és ahol ezen folyamatok a piacok között szabadon érvényesülő ármechanizmus által koordináltak.

Piaci javak (market goods)

Azon javak, amelyek előállításáról a piac gondoskodik. Velük szemben állnak a közösségi javak, amelyek biztosítása közösségi döntés alapján valósul meg.

Piaci kudarc (market failure)

Az árrendszer azon fogyatékosága (többnyire a piaci koordináció hatékony működéséhez szükséges valamely feltétel hiánya miatt), ami megakadályozza az erőforrások hatékony eloszlását.

Piackonform (market conform)

Gazdaságpolitikai intézkedések kiválasztásának és megítélésének kritériuma, mely alapján ezen intézkedéseknek meg kell felelniük a piackonform feltételeknek, így, hogy a piaci mechanizmus ne csorbuljon.

Politika közgazdasági elmélete (economic theory of politics)

A gazdaságot és a politikát egységes rendszerben vizsgáló elmélet, amely a közgazdaságtan gondolkodásmódját, ármetodológiáját és módszertanát alkalmazza a politikai folyamatok elemzésében.

Politikai megvalósíthatóság (political feasibility)

A gazdasági célracionálitáson túlmenő tényezők mérlegelése egy kormányzat részéről. A számára kedvező választói magatartás szempontjának mérlegelése.

Pragmatikus felfogás (pragmatic approach)

A szinoptikus felfogás kritikája, amely a gazdaság politikai célokhoz kapcsolódó összetett célfüggvény felállíthatóságát megkérdőjelezi, és helyette a "javító" lépések gazdaságpolitikáját helyezi előtérbe.

Privatizáció (privatization)

Szűkebb értelmezés szerint a korábban állami tulajdonban volt vagyontárgyak magánkézbe adása, míg szélesebb megközelítés szerint a gazdaság privatizálásának folyamatán a magánszektor részarányának növekedését értjük, mely utóbbi végül a gazdaság domináns szektorává válik.

Programköltségvetés (Planning, Programming and Budgeting System, PPBS)

Költségvetési programok célorientált döntés-előkészítési módszere. Három fázisa van:

1. a célok kitűzése
2. a megvalósítási alternatívák kidolgozása
3. a döntés beépítése a költségvetésbe.

Protekciónizmus (protectionism)

Olyan gazdasági és kereskedelempolitikai irányzat, amelynek célja, hogy az állami beavatkozás révén a hazai termelőknek a külföldi verseny társakkal szemben olyan előnyöket biztosítson a hazai és a külföldi piacokon, amelyeket azok tényleges (termelési költségeik által meghatározott) verseny helyzetük alapján nem realizálhatnának.

Prudenciális szabályozás, prudenciális szabályok (prudential regulation)

Felügyeleti szabályozás, amely a hitelintézetek túlzott kockázatvállalását korlátozza (például tőkemegfelelésre és a nagyhitelre vonatkozó korlát). A prudenciális szabályok betartásával a hitelintézet köteles fenntartani azonnali és mindenkori hitelképességét (azaz likviditását és szolvenciáját).

Reálárfolyam (real exchange rate)

Az árfolyam, valamint a belföldi és a külföldi árszint arányának hányadosa. A gazdasági versenyképesség mutatója, amely a külföldi javak hazai javakban kifejezett értékét adja meg. A reálárfolyam felértékelődése a monetáris kondíciók szigorodását, a versenyképesség romlását, az aggregált kereslet és az infláció csökkenését vonja maga után, míg a leértékelődés a monetáris kondíciók lazítását jelenti, általában versenyképesség-javító, de árszínvonal-emelő hatású. A monetáris politika csak rövid távon képes hatni a reálárfolyam alakulására.

Reálkamat (real interest rate)

A nominális kamatoknak az inflációs várakozást meghaladó része. A reálkamat nagysága hatással van a fogyasztási, megtakarítási és beruházási döntésekre, és ezeken keresztül az aggregált keresletre és az inflációra.

Recesszió (recession)

Az üzleti ciklus összehúzódási szakasza, a reál GNP csökkenése.

Refinanszírozási hitel (refinancing credit)

A kereskedelmi bankok számára a jegybank által nyújtott forinthitel abból a célból, hogy azt (meghatározott programok keretében) továbbhitelezzék a gazdasági vállalkozások számára.

Reguláció (regulation)

A cégek magatartásának megváltoztatását célzó kormányzati törvények vagy szabályok, melyeket az állam a piaci kudarcok felszámolására, illetve korrigálására és/vagy politikai célkitűzéseinek keresztülvitelére alkalmaz.

Rendszerpolitika

Az alapértékek, a gazdasági célok megvalósítását elősegítő döntési, motivációs és információs intézmények létrehozására, ható- és hatáskörének kijelölésére vonatkozó kvalitatív döntések összessége, amely a gazdasági rendet, a szereplők jogait, kötelességeit és lehetséges tevékenységét, azaz a gazdasági folyamatok hosszútávú keretfeltételeit határozza meg, egy rendszer bevezetését, fenntartását, jobbitását célozza.

Restriktív monetáris politika (restrictive monetary policy)

Az aggregált kereslet csökkenését (a pénzmennyiség lassabb növekedését, magasabb reálkamatok vagy felértékeltébb árfolyamot) eredményező monetáris politika.

Rövid III. hosszú táv (short-, long term)

Viszonylagos fogalmak. A pénzügyi szóhasználatban a rövid táv az 1 évnél rövidebb, a hosszú táv az 1 évnél hosszabb futamidőt jelenti. A közgazdaságtanban a rövid táv olyan időintervallumot jelöl, amelyen belül a keresleti hatásokra a gazdaság kínálati oldala csak részlegesen képes válaszolni, mert a termelési tényezők egy része adott, míg hosszú távon minden termelési tényező változhat.

Sokk (shock)

A gazdaságot érő külső hatás, amely ki mozdítja a makrogazdasági változókat azok egyensúlyi pályáiról.

Stagfláció (stagflation)

Az inflációnak és a gazdasági stagnálásnak (esetleges recesszióknak) együttese egy gazdaságban.

Stabilizációs politika (stabilization policy)

Az állam mindazon tevékenységeinek összessége, amelyek a gazdaságpolitikai stabilizációs funkciójának megvalósítására, azaz a gazdasági működés kiegyensúlyozott szintjének fennmaradására irányulnak. A stabilizációs politikát felfoghatjuk konjunktúraszabályozásként, a makrogazdasági indikátorok adott tűréshatárokhoz viszonyított, nem kívánt eltéréseinek megszüntetésére irányuló lépések összességéként, valamint a válságkezelés eszközeként is.

Sterilizáció (sterilization)

Mindazon jegybanki műveletek, amelyek célja a devizapiaci intervenció belföldi pénzkínálatra gyakorolt hatásának ellensúlyozása (például a jegybanki betét vagy kötvény állományának a devizapiaci intervencióval megegyező mértékű növelése).

Sterilizált intervenció (sterilized intervention)

Összehangolt jegybanki műveletsor, amelynek során az árfolyamcél fenntartása érdekében a jegybank interveniál a devizapiacra, és ezzel egy időben az intervenciók likviditási hatását nyíltpiaci vagy más műveleteivel ellensúlyozza.

Strukturális munkanélküliség (structural unemployment)

A munkaerőpiac kereseti és kínálati oldalának strukturális eltéréseiből származik, amely egyszerre okozhat munkanélküliséget és munkaerőhiányt a gazdaságban. Általában jellemző, hogy a keresleti oldalon bekövetkező változásokat a kínálati oldal csak késéssel tudja követni, ami alapvető oka a strukturális munkanélküliség kialakulásának.

Struktúrapolitika (structure policy)

A gazdaság szerkezeti átalakulására, az átalakulás elősegítésére irányuló kormányzati politika. A struktúrapolitikát sajátos kettősség jellemzi, hiszen offenzív funkciót tölt be, amikor a piac vezérelte változásokat gyorsítja a gazdaság teljesítőképességének, nemzetközi versenyképességének növelése stb. céljából. Defenzív funkciót lát el, amikor az átrendeződés folyamatát politikai, stratégiai, regionális és gazdasági szempontokat követve, egyes tevékenységek vagy ágazatok fenntartása érdekében lassítja.

Szinoptikus felfogás (synoptic approach)

Adott célrendszer szolgáltatásban álló racionális eszközválasztás, optimumkeresés. A közgazdaságtanban Tinbergen nevéhez fűződik a szinoptikus gazdaságpolitikai felfogás megalapozása. Az elmélet lényege a célok rendszerezése, az optimum-választás feltételeként a célok, a célok és eszközök, valamint az eszközök közötti kapcsolat feltárásával célfüggvények képzése, gazdaságpolitikai tipológiák alkotása.

Szociál-államiság (Sozialstaatlichkeit, "social statehood")

Társadalomformáló tevékenységet is végző állam a vegyes piacgazdaság keretei között. Tartalmilag határozatlan, hogy a társadalomformálás, befolyásolás hol és milyen érték mellett kritériuma. Főbb intervenciók: jövedelempolitika (adó, transzfer), esélyjavító oktatási politika, állami alapon történő társadalombiztosítás, elesettek segítése (szűk értelemben vett szociálpolitika), rétegirányultságú regionális politika.

Szubszidiaritás /a szociálpolitikában/ (subsidiarity)

A probléma megoldása elsősorban annak a feladata, akit érint. Csak ha az önmegsegítés lehetetlen, akkor segít a társadalom (az állam). Segítség az önmegsegítéshez: pl. szociális támogatást akkor adnak, ha nincs eltartásra kötelezhető személy. Más értelmezés szerint az állami beavatkozás esetén először a helyi önkormányzatnak kell beavatkoznia (rászorultsági felfogásból következik), és ha ott nem oldható meg az ügy, csak akkor a központi kormányzaté a feladat.

Szubvenció (subsidy)

Olyan közületi (vagy erre felhatalmazott nem állami) pénzügyi szervek által adott direkt vagy indirekt juttatás, melyet közérdekből folyósítanak piacszerű ellenszolgáltatás nélkül nyereségesen működő gazdasági egységeknek abból a célból, hogy költségeik csökkentése vagy bevételük növelése révén bizonyos, gazdaságpolitikailag kívánatos hatást érjenek el.

Tervgazdaság (planned economy)

Olyan gazdasági rendszer, ahol az alapvető gazdasági folyamatokat nagyrészt nem a piaci erők határozzák meg, hanem egy gazdasági tervező testület, amely a fő társadalmi célok implementálására hivatott.

Tőkeforgalmi mérleg (capital account)

A tőkeforgalmat és a monetáris műveleteket tartalmazza. Kifejezi, hogy a folyó fizetési mérleg egyenlegének aktívumát milyen célokra használták fel, illetve a passzívumot milyen forrásokból finanszírozták. A folyó fizetési mérleg tükörmérlege.

Tőkeműveletek (capital operations)

A fizetési mérleg tőkemérlegét érintő tranzakciók (közvetlen működőtőke-befektetések, portfólió és egyéb tőkeáramlás).

Tradable termékek, tradable javak (tradable goods)

A külkereskedelmi forgalomban ténylegesen vagy potenciálisan részt vevő áruk és szolgáltatások.

Transzparencia (transparency)

A jegybanki működés átláthatósága a gazdaság szereplői számára. A transzparens működés hozzásegít a monetáris politika hitelességének megteremtéséhez és fenntartásához.

Tranzakciós költség (transaction cost)

Gazdasági cselekvés megvalósításának költsége (előkészítés. lebonyolítás stb.)

Üzleti ciklus (business cycle)

A gazdasági fellendülés és visszaesés (vagy a növekedés lassulása) egymást követő időszakai, amelyek során a növekedési ütem a hosszú távú trendje körül ingadozik.

Valutakosár (currency basket)

Fix árfolyamrendszerek esetében a rögzítés gyakran nem egyetlen valutához képest történik. Ilyenkor a hazai fizetőeszköz több különböző valutához viszonyított árfolyamának súlyozott átlagát tartja kijelölt szinten a jegybank. Ezen valuták és a hozzájuk tartozó súlyok összessége a valutakosár.

Végső cél; jegybanki végső cél (ultimate goal)

A gazdaságpolitika általános céljai (pl. infláció leszorítása és/vagy magas foglalkoztatottság fenntartása) közül a jegybank működése szempontjából legfontosabb, általában törvény által meghatározott cél.

Végső hitelező (lender of last resort)

Amennyiben egy hitelintézet likviditáshiánya állandósul, vagy hirtelen nagymértékűvé válik, akkor a jegybank, mint végső hitelező a likviditási válsághelyzetbe került bankot jegybankpénzzel látja el, elkerülendő a bank összeomlását. A jegybank a pénzügyi rendszer stabilitásának megőrzése érdekében vállalja ezt az implicit elkötelezettséget.

Verbális intervenció (verbal intervention)

A jegybanki kommunikáció egyik egyedi eszköze, a várakozások orientálására alkalmas. A verbális intervenciót akkor alkalmazzák, amikor egy – a végső cél szempontjából fontos – változó (pl. árfolyam) szintjét vagy várt pályáját a jegybank az infláció szempontjából nemkívánatosnak, vagy hosszú távon fenntarthatatlannak ítéli, de egyéb úton (pl. nyíltpiaci műveletekkel) a kamatok szintjén nem kíván, vagy közvetlenül nem tud változtatni.

Vegyes gazdaság (mixed economy)

A vegyes gazdaságban együttesen létezik magán- és közösségi tulajdon, továbbá piaci és bürokratikus koordináció. Piacgazdaságra értelmezzük, ezért a vegyes gazdaságban a piaci koordináció és a magántulajdon túlsúlyos.

Versenypolitika (competition policy)

Azon állami intézkedések, melyek a szabad versenynek mint a piacgazdaság alapvető kritériumának biztosítására irányulnak.

Világbank (International Bank for Reconstruction and Development.IBRD):

1944-ben, Bretton Woods-ban megkötött egyezményalapján létrehozott, Washingtonban székelő pénzügyi intézmény, melynek elsőrendű feladata előbb a háború utáni újjáépítés programjának, majd általában a nemzeti fejlesztési programoknak és a hosszabb távú beruházási projekteknek hitelekkel való ellátása. Döntéshozatali rendszerében a szavazatok a befizetett alaptőke arányában oszlanak meg. Fontos megjegyeznünk, hogy jóllehet a gyakorlatban használt "Világbank" megjelölés az IBRD-re utal, a Világbank-csoport öt intézményből áll:

- Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank (IBRD) - Nemzetközi Pénzügyi Társaság (IFC) - Nemzetközi Fejlesztési Társulás (IDA) - Beruházási Viták Rendezésének Nemzetközi Központja (ICSID) - Nemzetközi Beruházásbiztosítási Ügynökség (MIGA)

Zöldmezős beruházás (greenfield investment)

A működőtőke-befektetéseknek azon fajtája, amely nem valamilyen meglévő vállalat megvásárlására, hanem egy teljesen új vállalkozási tevékenység beindítására irányul.